

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

SOUČASNÁ SPOLEČNOST OČIMA SENIORŮ

ANEB JAK STUDENTI UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU HODNOTÍ SOUČASNOU SPOLEČNOST

CONTEMPORARY SOCIETY SEEN BY SENIORS

OR HOW STUDENTS OF THE UNIVERSITY OF THE THIRD AGE PERCEIVE PRESENT SOCIETY

Bakalářská diplomová práce

Martina Slavíková

Vedoucí bakalářské diplomové práce: PhDr. Helena Kubátová, Ph.D.

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením PhDr. Heleny Kubátové, Ph.D. a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne

.....

podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské diplomové práce PhDr. Heleně Kubátové, Ph.D. a to především za její trpělivost, věnovaný čas, cenné rady a obětavou spolupráci. Mé poděkování za poskytnutí potřebných informací patří také studentům Univerzity třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci, bez kterých by uskutečnění tohoto výzkumu nebylo možné.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE.....	6
1.1 Vymezení stáří a stárnutí.....	6
1.2 Vymezení životní dráhy.....	8
1.3 Vymezení životní dráhy v kontextu životních etap a věkové struktury společnosti.....	11
1.4 Vymezení historických generací.....	13
1.5 Další faktory, které mohou ovlivňovat hodnocení společnosti. 16	
1.5.1 Rodina.....	17
1.5.2 Pohlaví.....	19
1.5.3 Vzdělání.....	19
1.5.4 Práce.....	20
1.6 Studenti Univerzity třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci.....	22
2 KVALITATIVNÍ VÝZKUM.....	25
2.1 Výzkumný problém.....	25
2.2 Rámcová představa o zkoumaném tématu výzkumu.....	25
2.3 Výzkumný cíl a výzkumné otázky.....	26
2.4 Popis výběru vzorku.....	27
2.5 Popis metody získávání dat.....	28
2.6 Popis metody zpracování dat.....	28
2.7 Prezentace výsledků.....	29
ZÁVĚR.....	39
ANOTACE.....	40
POUŽITÁ LITERATURA A OSTATNÍ ZDROJE.....	41
PŘÍLOHY.....	43
Příloha č. 1 – Dotazník pro studenty Univerzity třetího věku.....	43
Příloha č. 2 – Písemné práce studentů Univerzity třetího.....	44

ÚVOD

Tato bakalářská práce je kvalitativním výzkumem, který si klade za cíl zjistit, jak studenti Univerzity třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci hodnotí současnou společnost.

Téma výzkumu mě zaujalo především z toho důvodu, že posluchači seniorského vzdělávání na Univerzitě Palackého v Olomouci tvoří velice různorodou skupinu lidí. Mezi studenty olomoucké Univerzity třetího věku se totiž řadí jak padesátiletí lidé, tak jedinci ve věku nad osmdesát let (Wagnerová, 2012). Rozmanitost této skupiny ovšem nespočívá pouze v její věkové struktuře.

Každý člověk prožil svůj zcela individuální osud, jeho život byl provázen odlišnými zážitky a různými událostmi, které dnes mají pro něho samotného opravdový význam. Ať už se jedná o jeho individuální problémy nebo o celospolečenské události, všechny mají na průběh životní dráhy jedince nemalý vliv. S rostoucím věkem pak počet životních zkušeností člověka přibývá. Proto právě senioři tvoří velmi heterogenní část populace (Haškovcová, 2010). Toto šetření se zabývá tím, jak tato nestejnorodá skupina lidí pohlíží na současnou společnost, a kromě tohoto také tím, zda mají určité faktory jako například příslušnost ke konkrétní historické generaci, pohlaví, dosažené vzdělání atd. na tento pohled nějaký vliv.

Samotná práce se dělí na teoretickou a praktickou část. Tyto dvě části jsou dále rozděleny do jednotlivých podkapitol. Cílem první, teoretické kapitoly, je vymezit pojmy stáří a stárnutí, životní dráha, historická generace a popsat jevy, které by mohly ovlivňovat pohled seniorů na současnou společnost. V poslední části této kapitoly se budeme věnovat charakteristice Univerzity třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci a jejím studentům, kteří budou tvořit náš výzkumný soubor. Praktická část, zpracovaná ve druhé kapitole, je pro tuto bakalářskou práci stěžejní. Poskytne informace o tématu samotného výzkumu, rozebere výzkumný problém, předloží výzkumné otázky, popíše metodu výběru vzorku, sběru dat a jejich zpracování a především se zaměří na prezentaci výsledků šetření.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE

V teoretické části této bakalářské práce s názvem *Současná společnost očima seniorů aneb Jak studenti univerzity třetího věku hodnotí současnou společnost* se zaměříme na vymezení faktorů, o kterých předpokládáme, že mohou mít na hodnocení společnosti vliv.

Nejprve uvedeme různá pojetí stáří a stárnutí, ačkoli jak zjistíme dále, účastníky tohoto výzkumu nelze souhrnně a jednoduše charakterizovat jako „staré lidi“. Říčan (2004, s. 317) upozorňuje na to, že „*stárneme různým tempem.*“ Vymezení stáří a stárnutí pomocí rozdělení délky života člověka do jednotlivých věkových kategorií by tak nebylo dostačující. Proto se zaměříme na pojem životní dráhy a jejích dimenzí. Následně tuto dráhu vymežíme v kontextu etap života, a nakonec objasníme, co jsou to historické generace. Poté se budeme věnovat dalším možným faktorům, které by mohly pohled účastníků výzkumu na dnešní společnost ovlivnit, konkrétně se bude jednat o vliv rodiny, pohlaví, vzdělání a profese. Závěr kapitoly bude věnován studentům Univerzity třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci, neboť Tito se stanou naším výzkumným souborem.

1.1 Vymezení stáří a stárnutí

Čas vymezený konkrétnímu lidskému životu začíná narozením daného jedince a končí jeho smrtí. Je zřejmé, že v průběhu života člověk prochází určitým vývojem. Vývoj je označením pro řadu změn, které za sebou následují v zákonitém pořadí, a které jsou určovány dvěma navzájem protichůdnými směry. Vývojové změny tak nabývají evoluční vzestupné tendence, současně také probíhají v sestupném involučním směru pozvolně spějícímu k zániku. Jinými slovy, člověk již od vlastního počátku své existence, od početí, sice dělá pokroky kupředu, zároveň však již v tuto dobu začíná stárnout (Říčan, 2004).

Délka trvání lidského života není neomezená. Nejvyššího zaznamenaného věku 122 let dosáhla jistá Francouzka J. L. Calmentová (Haškovcová, 2010). Takto úctyhodné délky života se však dnes lidé dožívají jen vzácně. *Human Mortality Database*, kterou Pechholdová a

Šamanová (2006) citují ve svém příspěvku *Úmrtnost seniorů v České republice: trendy a perspektivy*, udává, že střední délka života českých žen narozených v roce 1950 je 66,86 let a naděje na dožití českých mužů, jež se narodili ve stejném roce, je vzhledem ke skutečnosti mužské nadúmrtnosti nižší, tedy 61,98 let.

Vymezení jednotlivých úseků ve vývoji života člověka, které by pak mohly být lépe specifikovatelné, ovšem není jednoduchou záležitostí. Člověk je totiž bytostí bio-psycho-sociální. V životě člověka tak existují velmi významné zlomy, které sice zasahují do všech výše zmíněných složek osobnosti, nemusí však nastat v životě všech lidí. Mezi tyto události řadíme například sňatek, narození prvního dítěte, smrt rodičů apod. Kromě toho, že se s těmito životními mezníky nemusí setkat každý, dostavují se tyto předěly u různých jedinců v odlišném věku a navíc i v rozdílném pořadí. Proto podle nich nelze stanovit obecně platné etapy lidského vývoje (Říčan, 2004).

Říčan (2004) jednotlivé úseky životní cesty rozděluje do dvanácti období. Jednotlivé fáze vymezuje jak na základě biologických, psychologických a sociálních změn v životě člověka, tak pomocí dominantních životních témat, které jsou pro dané období většinou charakteristické. Pro nás je podstatná dospělost, tu dělí po desetiletích, čímž získává kategorie mladá dospělost 20–30 let, třicátá léta 30–40 let, čtyřicátá léta 40–50 let, padesátá léta 50–60 let a život po šedesátce, který nazývá stářím.

Naproti tomu, Haškovcová (2010) dělí druhou polovinu lidského života na patnáctileté úseky. Období 45–59 let je definováno jako střední dospělost neboli zralý věk, rozmezí mezi 60–74 lety je pak nazváno jako rané stáří či vyšší věk. Za počátek vlastního stáří je označován sedmdesátý pátý rok života člověka. Vlastní stáří neboli stařecký věk je vymezen časovým intervalem 75–89 let a dlouhověkost je přisuzována lidem dožívajícím se 90 a více let.

Chronologický věk neboli samotný údaj o stáří člověka je sice nejčastěji používaným měřítkem stárnutí, avšak sám o sobě v podstatě

nepodává žádnou směřodatnou informaci. Jedná se totiž o náhodně zvolenou míru. Počet oběhů Země kolem Slunce počítaný od okamžiku narození neřekne o člověku nic, pokud tento časový údaj není dán do souvislosti s dalšími, rozhodujícími údaji (Stuart-Hamilton, 1999). Těmi mohou být právě ony fyzické, psychické či další změny doprovázející vývoj člověka.

Kromě výše zmíněných autorů, považuje chronologický, kalendářní nebo také matriční věk, jehož počátek je dán datem narození, za problematickou veličinu také Haškovcová (2010). Podle ní údaj o kalendářním věku jedince totiž nemusí nutně odpovídat jeho skutečnému věku. Každý člověk stárne a rychlost jeho stárnutí, která je určována vlivem mnoha faktorů, jež mohou být biologické, psychické či sociální povahy, je různá. Rozdíl mezi kalendářním a skutečným věkem v praktickém životě běžně zaznamenáváme. A to například v situacích, ve kterých člověku upřímně zalichotíme slovy „Ale neříkejte, na takový věk opravdu nevypadáte“.

1.2 Vymezení životní dráhy

„Životní dráha je trajektorie člověka v sociálně historickém prostoru a čase, sled sociálního postavení a rolí jednotlivce jako výsledek jeho intencionální a praktické činnosti v daných objektivních možnostech osobních, skupinových, společenských, přírodně historických; tvoří svébytnou dynamickou strukturu, skladbu komponent a aktivit (biopsychických, rodinných, pracovních, volnočasových), jež zajišťují uspokojování potřeb člověka i potřeb a požadavků užší/širší společnosti v průběhu diskontinuitně kontinuálního biografického času člověka“ (Nový, 1989, s. 32–33).

Srozumitelnější avšak na druhou stranu značně zjednodušená definice, by mohla životní dráhu označovat jako cestu od narození po smrt. Jak píše Bartoňková a Šimek (2002), ti, kteří už nějakou dráhu urazili, vědí, že jde o velmi složitý proces. Nový (1989) popisuje průběh životní dráhy pomocí čtyř základních dimenzí, které si nyní charakterizujeme.

Prvním rozměrem životní dráhy je čas. Ten definuje počátek a konec životní dráhy člověka, je jakousi cestou „od ... k“ a má své trvání. Délka tohoto biografického času neboli vymezení života jedince od narození do jeho smrti, může být různá. Biografický čas se uskutečňuje ve specifickém čase sociálně historickém. Během tohoto času procházíme určitými cykly, které probíhají jako období od jara do zimy, od dětství do stáří a podobně. Především se však jedná o změny společenského charakteru. Lidé nejstarších věkových skupin tak mohli během svého života zaznamenat několik podob fungování ekonomického systému, různorodých politických režimů, významných kulturních událostí, přelomových pokroků techniky a podobně (Nový, 1989).

Životní dráha se také odehrává v určitém sociálně historickém prostoru. Tato horizontální dimenze dává různým lidem rozmanité možnosti jak naplnit obsah a strukturu jejich denního časového rozpočtu. Stejně jako v případě první dimenze životní dráhy má i tato jisté limity, např. skutečnost, že den má „jen“ dvacet čtyři hodin. Horizontální prostor bývá úzce spojen se sociálně historickým prostorem, který zahrnuje nejen globální a místní prostor, ale také ho lze chápat ve smyslu prostoru kulturním, do kterého řadíme okruh našich zájmů, rozsah kvalifikací a podobně (Nový, 1989).

Dalším rozměrem životní dráhy je dimenze vertikálního prostoru. V podstatě se jedná o způsob přikládání významu variantám horizontálního prostoru, na jehož základě získává výše zmíněný prostor hierarchickou podobu. Tato třetí dimenze životní dráhy, kterou lze popsat pomocí kategorií „nahore“–„dole“, „vzestup“–„pád“, tvoří v kombinaci s biografickým časem základní křivku biografického vývoje. Navíc je téměř nerozlučně spojena se sociálně historickým vertikálním prostorem a v těchto souvislostech pak teprve nabývá na opravdovém významu. Jelikož tato dimenze ukazuje zásadní rozdíly mezi různými společenskými systémy a mezi jejich ekonomickými a politickými soustavami, může být považována za dimenzi ryze sociologickou. Po vzoru předchozích rozměrů se však ani tento neobejde bez určitých omezení, dříve či později totiž člověk dosáhne

k mezím své psychologické vybavenosti, sociálního postavení, výkonu nebo příjmu. V praxi to znamená, že člověk například dospěje k určitému stupni vzdělání nebo kvalifikace (Nový, 1989).

Poslední tedy čtvrtou dimenzí životní dráhy je její význam, hodnocení. Vlastní život lidé označují jako „dobrý“, „těžký“, „úspěšný“ – „neúspěšný“ a podobně. Sebehodnocení, sebereflexe neboli interpretace vlastního života probíhá neustále v interakci s hodnocením, které nám předkládají druzí lidé. Hodnocení životní dráhy je velmi složitá dimenze, která může vyústit až k otázkám filozofické povahy (Nový, 1989).

Podstatou životní dráhy neboli tím nejdůležitějším, co životní dráhu určuje i přes všechna výše uvedená fakta, zůstává její procesualnost tedy její časový rozměr. Nový (1989) se proto pokouší tuto dimenzi lépe uchopit, a to tím způsobem, že do tohoto dynamicky se projevujícího rozměru zasazuje stálý subjekt životního procesu, člověka.¹

Životní dráha je individuálním a univerzálním fenoménem zároveň. Každý člověk v průběhu svého života například nemusí zažít vlastní svatbu, narození svého dítěte či rozvod, ale určitou životní dráhou projde každý. „Mít životní dráhu“ je tedy univerzální, pro všechny platný atribut (Nový, 1989).

Stanovit univerzální schéma fází životní dráhy je však podle Nového (1989, s. 20) velice obtížné: „*Nejde jen o to, že je samo produktem určitého sociálně historického vývoje a že platí jen pro určitý sociokulturní region. Komplikuje se i tím, že své vlastní vnitřní etapy mají jednotlivé komponenty životní dráhy (profesionální dráha, rodinný cyklus), a ty nemusí být navzájem v souladu.*“

¹ Člověk je tvořen čtyřmi základními komponentami produkce a reprodukce svého života, které se ve spojení s časem projevují jako (Nový, 1989):

- 1) Čas života člověka ve smyslu biopsychických vývojových procesů.
- 2) Profesní dráha.
- 3) Rodinný cyklus.
- 4) Specifické časy volnočasových aktivit.

1.3 Vymezení životní dráhy v kontextu životních etap a věkové struktury společnosti

Zabýváme-li se životní dráhou, pojmáme lidský život jako jeden celek, který má svou vnitřní dynamiku, historickou specifičnost a také subjektivní transformaci. Analyzovat životní dráhu znamená pokusit se o zhodnocení výsledků jednotlivých životních etap, věkových skupin a jevů, kterými může být například vzdělání či rozvod, jako jednotlivých částí celku lidského života (Alan, 1989).

Samotný průběh životních drah je pak ovlivňován především dvěma následujícími okruhy problémů. První z nich zahrnuje historickou proměnlivost jednotlivých životních etap a měnících se věkových proporci životních fází, druhý okruh se pojí s věkovou strukturou společnosti (Alan, 1989).

Proměnlivostí jednotlivých životních etap a měnících se věkových proporci životních fází v průběhu historie se zabývá analýza věkových kohort. Alan (1989) tuto problematiku představuje na příkladu koeficientu dožití, na kterém ukazuje, že spolu se vzrůstající pravděpodobností dožít se vyššího věku souvisí nejen řada dalších problémů,² ale především, že v situaci, kdy mladí lidé mají větší šanci dožít se vyššího věku než příslušníci starších generací, se mění samotná povaha životní dráhy. Každý jedinec totiž svou životní perspektivu odvozuje od představy stáří a konce života. A tyto vyhlídky pak působí na celkové sociální klima společnosti.

V této souvislosti Alan (1989) také zmiňuje obecnější problém členění životní dráhy, o kterém tvrdí, že posun v jedné fázi životní dráhy zasahuje všechny její další etapy.

Co se týká věkových kohort, Alan (1989, s. 56–57) upozorňuje na skutečnost, že zatímco co se kohorta běžně chápe jako „*soubor jedinců, kteří se narodili ve stejném období, definovaném letopočtem*“, může se

² S rostoucím podílem starých osob v populaci se pohled na stáří a především přístup ke starým lidem mění k horšímu. Lidé vyššího věku se často setkávají s problémy jako osamělost, snížená pohyblivost apod., jejichž řešení si žádá účast všech členů společnosti. Přístup mladší generace ke starým osobám se tak stává vážným sociálním problémem (Alan, 1989).

stejně tak i jednat o „soubor jedinců, kteří ve stejném období vstupují do kterékoli významné životní etapy (zaměstnání, manželství atp.).“ Z toho vychází, když za základ kohortní analýzy považuje homogenizaci jedinců podle určitého momentu v životní dráze nikoli jejich shodný rok narození (Alan, 1989).

„Řada výzkumů (např. Fonerová 1974) prokazuje, že rozdíly v postojích během životní dráhy bývají obvykle menší než rozdíly mezi věkovými kohortami“ (Alan, 1989, s. 49). Ve společnosti se tak prakticky vyskytuje několik navzájem odlišných věkových kohort zároveň. Ty se od sebe liší charakteristickými vzorci životní dráhy, sociálními postoji a chováním. Každá z nich pak v rámci procesu socializace přenáší vlastní vzorce, postoje a chování na své potomky, čímž se dokazuje existence návaznosti jednotlivých generací, se kterou se pojí představa historické kontinuity chování, a díky které mohl vzniknout metodologický rámec pro historicko-sociologickou analýzu životních drah. (Alan, 1989).

Dále Alan (1989) uvádí, že při analýzách životních drah se však častěji než s vymezováním jednotlivých kohort setkáváme s věkovou strukturou společnosti. Za základ přístupu věkové struktury považuje koncepci sociálního věku, která v sobě skrývá propojení biografického věku³ tedy stáří a sociální role. Se skutečností, propojení věku a možnosti zastávat určité sociální role, se běžně setkáváme v každodenním životě; například zhodnotíme-li někoho, že „je už starý na to, aby se tak oblékal“ (Alan, 1989, s. 58). Spojení věku se sociálními obsahy je pak sociokulturně proměnlivé. Skutečnost, že chování vázané na určité sociální role bývá ovlivňováno mnoha sociálními charakteristikami, především však právě věkem. Proto například při analýze sociálních rolí, nemůže být od kategorie věku odhlíženo (Alan, 1989).

Ve společnosti pak Alan (1989) nachází soubor zvláštních věkových norem, které podle jeho slov, tvoří jakousi deskriptivní časovou mapu,

³ „Věk v tomto případě není pojímán jako pouhá statistická kategorie (jako je tomu např. při členění populace do věkových skupin), jako prostá časová míra, nýbrž má sociální rozměr, který souvisí s vývojovými změnami v chování a v postojích i s „nerovnoměrným rozdělením sociálních rolí v dané sociální skupině mezi lidmi různého věku (Kahuda, 1970, s. 519)“ (Alan, 1989, s. 58).

ve které jsou zobrazeny základní životní události a etapy (obvykle se liší podle pohlaví). „*Věkové normy nemusí být explicitně formulovány a kodifikovány, jsou však zakódovány do chování členů společnosti, formují jejich vztahy, podílejí se na utváření způsobů života a systémů hodnot, jsou zdrojem očekávání a působí jako neformální systém sociální kontroly*“ (Alan, 1989, s. 59)

Věkové normy však nejsou historicky konstantní. Mění se spolu s posuny věkových hranic při přechodu z jedné životní etapy do druhé a navíc v souvislosti s uspořádáním rolí. Představa lineárního řádu životní dráhy byla již překonána, a to z toho důvodu, že následnost jednotlivých rolí byla v podstatě nahrazena jejich sousledností. To znamená, že dívka zastávající roli studentky, se teprve po absolvování školy mohla dostat do role matky. Postupem času však došlo k takovým změnám, že může obě tyto role vykonávat současně (Alan, 1989).

Nesourodé přechody v životě jedince vznikají kvůli oddělení linie dráhy rodinné a linie dráhy profesní. Dochází tak například k tomu, že souvztažnost mezi vznikem ekonomické samostatnosti, uzavřením manželství a založením rodiny přestává být jednoznačná, čímž je ovlivněna ona platnost a účinnost věkových norem (Alan, 1989).

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že čas se řadí mezi sociální kategorie. „*Podstatnou úroveň jeho sociologického zkoumání tvoří úzké propojení makrostrukturálního času dějin s individuálním časem lidského života. Na této spojnici se odehrávají rozhodující sociální procesy, v nichž se projevuje specifika společností a jejich epoch*“ (Alan, 1989, s. 61).

1.4 Vymezení historických generací

Na problematice vymezení věkových kategorií upozorňují mimo jiné také Tuček a kol. (2003). Běžně se pracuje s věkovými skupinami, které obvykle odpovídají životnímu cyklu, avšak jejich konkrétní definování se může lišit. „*Diskuse se vede o věkových hranicích mládeže, o tom, do kolika věkových kohort rozdělit střední věk, od kterého věku uvažovat o stáří, zda*

dodržet shodný věkový rozsah ve všech skupinách, zda by nebylo lépe vycházet z pětiletých věkových kategorií atd.“ (Tuček a kol., 2003, s. 351).

Konkrétně vymezené věkové kategorie, bývají obvykle označovány jako generace. To však může být podle Tučka a kol. (2003, s. 351) poměrně zavádějící, neboť tento pojem zahrnuje více než jen „*formálně vymezený biologický cyklus života*“. Život každého člověka je totiž kromě jeho biologického času ohraničeného narozením a smrtí určován ještě dalším rozměrem. Tím máme na mysli další dimenzi času, a to konkrétně čas sociálně historický.

Sociálně historický čas neboli kulturní kontext, který v podstatě ztělesňuje historické kulturní události dané doby, má na život každého člověka značně determinující vliv. Tento čas, ve kterém individuální životy probíhají, pro ně vytváří jakýsi rámec či strukturu. Proto je pohled na svět každého člověka nutně formován právě onou „*velkou*“ historií. O tom, do jaké míry se tak děje rozhoduje těsnost vztahu mezi jedincem a kulturním kontextem konkrétní historické epochy (Kubátová, 2005).

Vztah člověka k sociálně historickému času může nabývat dvou následujících podob. První z nich je založena na předpokladu, že není v lidské moci nějakým způsobem historické události ovlivňovat či do nich aktivně zasahovat. Podle druhého typu vztahu je člověk autonomnější bytostí, protože on sám je považován za spoluvůrce vlastních dějin. Zde se předpokládá, že lidé různé historické události interpretují a tím se podílejí na jejich spoluutváření (Kubátová, 2005).

„Život jednotlivce ani dějiny společnosti nelze pochopit, nepochopíme-li obojí současně“ (Mills, 1968, s. 7). Život každého člověka se odehrává v konkrétní společnosti, v určitém kulturním kontextu, tedy v jistém sociálně historickém čase. Prostým faktem svého života pak jedinec, třebaže různou měrou, přispívá k vytváření oné společnosti, k průběhu jejích dějin. Sám je přitom těmito historickými dějinami či společností, kterých je součástí, ovlivňován. (Mills, 1968)

Právě kvůli tomuto vzájemnému vztahu lidé při svých vyprávěních o životě často poukazují na dobu, ve které se jejich vzpomínky odehrávaly.

Zejména pak česká společnost 20. století je charakteristická tím, že významné historické události podstatně zasahovaly do individuálních životů jednotlivců. Historie probíhající na území naší republiky je totiž charakteristická mnoha klíčovými zvraty a důležitými strukturálními změnami (Kubátová, 2005).

Podle Tučka a kol. (2003) historické generace zahrnují nejen formálně vymezený biologický cyklus života, ale také shodnou životní zkušenost, vyplývající z určitého sociálního nebo politického uspořádání či kulturního dění. Historické generace tak mohou být definovány právě pomocí těchto důležitých mezníků v historii naší země. Tuček a kol. (2003) vycházejí z předpokladu, že generace se utváří v období dospívání, konkrétně dospívání sociálního. To je ovlivněno jak individuálně, tedy osobnostními předpoklady, délkou vzdělávání, rodinnými tradicemi a vazbami, tak i společensky. Historické generace se tedy formují v době, kdy její příslušníci dosahují věku přibližně osmnácti let. Tuček a kol. (2003) pro vymezení stáří a stárnutí užívají generačního členění. Za středy věkových intervalů určující jednotlivé historické generace považují právě významné historické mezníky. Kubátová (2005) část této Tučkovy kategorizace přejmenovává a rozpracovává do následující podoby:

Generaci čtyřicátých let tvoří lidé s rokem narození 1931 a dříve. U nich lze považovat za zásadní mezníky osobní zkušenost s druhou světovou válkou a dobou nastolování komunistického monopolu, protože dospívali kolem roku 1948. V roce 2012 jim je či bude 81 a více let.

Do generace padesátých let jsou zařazeni lidé, kteří se narodili v letech 1932–1941. Tito lidé sociálně dospívali v období stalinismu, jeho kritiky a revolty v Maďarsku v roce 1956. V roce 2012 dosáhnou věku 71–80 let.

Generace šedesátých let neboli lidé narození v letech 1942–1951 dospívali v uvolněném politickém režimu a za významný mezník lze pokládat Pražské jaro 1968. V roce 2012 dovrší tito lidé 61–70 let.

Tuček a kol. (2003) se navíc zabývají i generací sedmdesátých let, kterou nazývají mezigenerací středního věku. Tvoří ji lidé narození v letech

1952–1961 a pro jejich dospívání se stal významný rok 1977 s Chartou 77. V roce 2012 tito lidé oslaví 51–60 narozeniny.

Z výše uvedeného vyvozujeme předpoklad, že zařazení člověka do konkrétní historické generace, by mělo mít vliv na jeho pohled na současnou společnost. Historické generace však nelze považovat za jediný takový faktor. Existují další činitelé, které mohou působit na hodnocení společnosti a ty si charakterizujeme v následující kapitole.

1.5 Další faktory, které mohou ovlivňovat hodnocení společnosti

Několik následujících stránek bude věnováno oblastem, které stejně jako historické generace mohou ovlivňovat hodnocení současné společnosti. Jelikož Nový (1989) uvádí, že stanovit jednotlivé fáze životních drah je kvůli jednotlivým komponentám – rodinnému cyklu a profesní dráze – značně komplikované, a Alan (1989) upozorňuje na skutečnost, že oddělení linie dráhy rodinné a linie dráhy profesní položilo základ asynchronii sociálních přechodů v životě jedince. V této kapitole se proto zaměříme především na tyto dvě oblasti podstatně zasahující do života jedince. V návaznosti na tyto dvě klíčové životní linie jedince se nesmíme zapomenout zmínit o jevech s nimi souvisejících. Předpokládáme totiž, že pohled člověka na společnost se liší v závislosti na jeho pohlaví. Dále se domníváme, že pracovní dráha jedince se odvíjí od jeho získaného vzdělání.

Než začneme vymezovat tyto faktory, nesmíme zapomenout zmínit určité specifické jevy, na které bychom měli v našem výzkumu brát zřetel.

Jedná se o skutečnost, že pohled na vlastní minulost a na dobu své mladosti, může u vzpomínajících lidí vyvolat jistý sklon k idealizaci oné historické minulosti. Tento postoj může být navíc posílen zvýšenou kritičností vůči současným mladým lidem, která u lidí v důchodovém a předdůchodovém věku není ničím výjimečným (Alan, 1989).

Stejně tak jako pohled do minulosti čelí určitému zkreslení, ani v případě hodnocení přítomnosti se nikdy nebude jednat o zcela objektivní popis skutečnosti. Hodnocení současné společnosti totiž bude vždy podléhat

vlivu specifického vidění konkrétních lidí, které je formováno jejich aktuální životní situací i celou předchozí životní drahou (Alan, 1989).

Profil individuálního života jedince je tvořen nevyčerpatelným souborem vnějších okolností. Subjektivní obraz skutečnosti proto musí být selektivní. Tento obraz je podmíněn začleněním určitých okolností do hodnotového systému jedince, který si jedinec během svého života vytváří, přetváří a pomocí kterého nakonec svůj život také „poměřuje“. Osa hodnotového systému člověka bývá vytvářena pomocí rodiny, nebo profese (Alan, 1989). Neboť, jak jsme si právě ukázali, toto jsou hlavní oblasti zasahující život jedince.

1.5.1 Rodina

Celkové hodnocení životní dráhy jedince ovlivňuje především časové určení let, které člověk ve svém životě považoval za šťastná nebo naopak za obtížná. Ačkoli za hlavní východisko tohoto hodnocení bývá považován věk, objevuje se zde i významná souvislost s rodinným cyklem (Alan, 1989).

Rodina jako forma dlouhodobého soužití osob spojených příbuzenskými vztahy (Jandourek, 2007), je základem života jedince i společnosti. Bez existence rodiny by lidské soužití nebylo možné (Havlík, Novotná, Prokop 1993). Rodinu charakterizují znaky jako například společné bydlení, příslušnost ke stejné příbuzenské linii, společná produkce a konzumování statků. Tyto charakteristiky jsou sociálně podmíněny a mohou se tedy na různých místech a v různém čase lišit (Jandourek, 2007).

Většina lidí má s institucí rodiny vlastní osobní zkušenost, neboť každý člověk se někomu narodil a téměř každý pak do nějaké rodiny patřil, případně stále patří (Havlík, Novotná, Prokop, 1993). Rodina hraje v životě člověka velmi důležitou roli. Kromě uspokojování svých základních potřeb, mu rodina nabízí i mnoho dalších funkcí. Mimo jiné, člověku ukazuje směr a priority neboli to, co člověk v životě považuje za důležité. Rodina tedy předkládá člověku systém hodnotových orientací. Ten ovlivňuje každého člena rodiny, především děti, a stává se tak základem individuálního,

osobního systému hodnot, který utváří pohled na svět (Havlík, Novotná, Prokop, 1993). Z tohoto tedy vyvozujeme další předpoklad, kterým se budeme ve výzkumu zabývat a to zda má rodina vliv na hodnocení současné společnosti.

Co se týče rodinného chování v české společnosti, řadí se k západnímu typu sociálního života, který je charakteristický pozdějším věkem sňatku (muži se žení okolo třiceti let a ženy se vdávají okolo pětadvaceti let), vyšším věkem prvorodiček a vysokým podílem celoživotně svobodných (10–15%). Pro výraznou většinu české populace znamená šťastný rodinný život základ kvality života. Rodinu podle jejich představ vytváří obraz tatínka, maminky a jejich dětí (Možný, 2002).

Podle Sobotkové (2001), zkouáme-li roli a fungování rodičů, zabýváme se jak partnerským vztahem, tak výkonem rodičovské role. Partnerství je vztah, který je založen na orientaci ke společnému cíli. Je dáno účastí obou partnerů v nějakém podnikání, sdílením povolání, zájmu či úkolu vyžadujícího vysokou mírou vzájemné závislosti a potřeby kooperace (Jandourek, 2007). Vztah partnerů může nabývat formy nesezdaného soužití, nebo může přejít do podoby právního vztahu zavazujícího muže a ženu ke společnému životu, potom se jedná o instituci manželství (Jandourek, 2007).

V České republice se většina dětí, konkrétně osm z deseti, rodí v manželství. Z rodičů dětí narozených mimo manželství se výrazný podíl řadí k pářům, které sice nejsou sezdány, ale žijí manželským způsobem života (Možný, 2002). Mateřství a rodičovství je obecně vnímáno jako součást životní náplně člověka. S tímto životním úkolem se pojí konkrétní hodnoty jako intenzivní dávání a přijímání citu, radost a potěšení z dětí, zajištění kontinuity rodu, vlastní sebepřesahování, přispění k osobnímu zrání. Rodičovství nás učí být méně sobeckými a více trpělivými (Sobotková, 2001).

Možný (2002, s. 27) soudí, že *„české ženy narozené v letech 1930–1935, tedy dnešní babičky, daly život v průměru 2,7 dítěte, ženy z kohorty 1950–1955, tedy matky dnešních potencionálních matek, 2,2 dítěte. U žen*

narozených v letech 1965–1970, tedy dnešních matek, se dá očekávat konečná porodnost 1,3 až 1,5 dítěte.”⁴

A právě schopnost rodit děti je zřejmý příklad toho, jak moc se úloha mužů a žen v průběhu jejich životní dráhy liší. Pohlaví člověka ovlivňuje nejen jeho chování, ale také jeho postoje a názory (Alan, 1989).

1.5.2 Pohlaví

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem lze právě pohlaví považovat, za dalšího možného činitele, který by mohl ovlivňovat názory respondentů na současnou společnost.

Fafejta (2004) ve svém *Úvodu do sociologie pohlaví a sexuality* píše mimo jiné i o jedné ze skutečností, kterou běžný člověk považuje za samozřejmou a to o existenci dvou a právě dvou pohlaví. Tato dichotomie, tedy navzájem se vylučující odlišnost, tak předesílá, že člověk může být buďto mužem anebo ženou. Muži a ženy obecně v životě zastávají odlišné sociální role, setkávají se s různými situacemi, disponují jinými možnostmi a šancemi a sbírají tak rozdílné zkušenosti, které následně mohou určovat jejich názory na svět, ve kterém žijí. Podle Možného (2002, s. 14) „*Přehledové studie mnoha výzkumů ukazují, že ženy jsou o něco šťastnější než muži. Trpí ovšem také častěji depresemi – přesnější by tedy asi bylo říci, že prožívají své pocity intenzivněji*“.

„*Naše identita je srozumitelná, je-li zařaditelná do jednoho ze dvou pohlaví*“ (Fafejta, 2004, s. 77). Z uvedených informací lze předpokládat, že názory na současnou společnost mužů a žen budou navzájem odlišné.

1.5.3 Vzdělání

Jak již bylo v úvodu kapitoly (1.5) zmíněno, vedle rodinné dráhy další významnou linií provázející život snad každého jedince je linie dráhy profesní. Nástup do určitého zaměstnání však většinou předpokládá dosažení jisté vzdělanostní úrovně.

⁴ Možný (2002) se odkazuje na informace z *Demografické příručky V. Srby a z Pohybu obyvatelstva v České republice...* v letech 1979–2001 Českého statistického úřadu.

„Vzdělání je sociální instituce zahrnující skupiny, organizace, normy, role a statusy spojované s předáváním vědomostí a dovedností členům společnosti“ (Jandourek, 2007, s. 276).

Možný (2002) nazývá vzdělání prostorem pro budoucnost. Podle jeho slov si sama populace uvědomuje hodnoty vzdělávání pro životní úspěch, a proto otevírá prostor nastupující generaci tím, že část ze své možné spotřeby raději vloží do vzdělávání svých dětí.

Ohlédneme-li se do dob socialismu, je všeobecně známo, že tehdy vzdělávání nebylo vždy jednoduše a hlavně každému přístupné. Zejména léta normalizace se zapsala do vzdělávání národa jako tragická. Vstup na střední školu byl pro některé děti zvlášť problematický, neboť skrze něj byli mnohdy někteří z rodičů vydíráni. V tomto období existovaly přesně stanovené kvóty, které určovaly podíl dětí, které budou moci studovat. Určujícími faktory byly správný původ a také pohlaví (jen u některých oborů jako např. strojírenství). Možnost studovat vysokou školu měla patřit elitě, proto bývalý režim tuto výsadu uděloval jako odměnu. Většina absolventů vysokých škol byla především z technických oborů, u kterých hrozilo menší nebezpečí, že by jejich studenti začali kriticky přemýšlet o společnosti, ve které žili. K oborům, kde se takové nebezpečí nejvíce nabízelo, nakonec měli přístup jen děti z rodin se správnými konexemi (Možný, 2002).

Pro potřeby tohoto výzkumu bude vzdělání rozděleno na kategorie: základní, vyučení, středoškolské a vysokoškolské a to bez ohledu na to, zda dosažení určitého stupně vzdělání lidí zapojených do toho výzkumu, ovlivnili jejich individuální předpoklady či vnější okolnosti. Dosažením určitého stupně vzdělání pak člověk získává možnost zařadit se do pracovního procesu a právě touto problematikou se budeme zabývat v následující části.

1.5.4 Práce

Podle Jandourka (2007, s. 191) je práce ze sociologického hlediska *„plánovitá a vědomá činnost, kterou člověk vykonává s nasazením fyzických*

a duševních sil a která směřuje k uspokojení lidských potřeb.“ Pojem práce se asi nejčastěji používá ve smyslu námezdní práce neboli práce za mzdu a takto bude tohoto pojmu užíváno i v tomto výzkumu. Ve společnosti bývá běžně zastoupena také například práce neplacená (v domácnosti či při zájmových činnostech) nebo dobrovolná práce (charitativní činnost) (Jandourek, 2007).

Pro člověka je práce velmi důležitá, nejen proto, že mu poskytuje různé hodnoty, jakými jsou způsob obživy, osvojení si dovedností, strukturování času, sociální kontakty či sebehodnocení (Jandourek, 2007). Člověk v pracovním procesu nabývá také jisté sociální role, které jej mohou na cestě životem doprovázet po mnoho let. Přijetí této sociální role má významný vliv na jedincovo jednání a mínění. V okamžiku jeho odchodu do důchodu však přestává být součástí jeho života (Říčan, 2004). Odchod do důchodu tak s sebou pro daného jedince přináší řadu změn. Jandourek (2007) jej spojuje se ztrátou pracovní rutiny trvající desítky let, s koncem kontaktů s kolegy, se ztrátou sociálního statusu, se zmenšením příjmu a následným snížením životního standardu. Ve vyspělejších státech proto existují systémy sociálního zabezpečení, které se v různých zemích liší.⁵

Na rozdíl od dob, kdy bylo právo na práci spojeno s pracovní povinností, dnes se již každý jedinec může o svém odchodu do penze sám svobodně rozhodnout. Činí tak s ohledem na své síly a přání. Dnešní zákony umožňují odchod do „předčasného“ důchodu i o několik let dříve, ovšem za cenu trvale sníženého důchodového výměru. Z toho lze usuzovat, že procento lidí, kteří dovršením určitého věku ze dne na den odcházejí do důchodu, se snižuje a bude klesat i nadále (Říčan, 2004).

⁵ Pollnerová (2006) představuje Českou republiku jako zemi, v jejímž povinném důchodovém systému se ve velmi vysoké míře uplatňuje princip solidarity. O důchodovém systému České republiky pojednává zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, který nabyl účinnosti dnem 1. 1. 1996, a který byl od té doby nejednou novelizován. Dle tohoto zákona v současné době platí, že důchodový věk činí 60 let u mužů a 53 až 57 let u žen, v závislosti na počtu vychovaných dětí (pozn.: jde-li o muže a ženy narozené před rokem 1936). Občanům narozeným v období let 1936 až 1968 je důchodový věk určen na základě přílohy k tomuto zákonu. Mužům narozeným po roce 1968 stanovuje zákon důchodový věk na 65 let, ženám na 62 až 65 let, opět podle počtu vychovaných dětí (zákon č. 155/1995 Sb.).

Důležité je si uvědomit, že dosažením důchodového věku vzniká každému jedinci právo na starobní důchod, ovšem právo na práci stále trvá. To znamená, že pracovník má možnost ukončit pracovní poměr a odejít do penze, nebo může v práci beze změny pokračovat (Říčan, 2004). Alan (1989) poukazuje ještě na třetí způsob řešení situace: člověk po dosažení předepsaného kalendářního věku, získává nárok na starobní důchod, do důchodu také odchází, avšak práva na práci se zcela nevzdává. Tuto variantu lze nazývat „pracující důchodce“.

Lidé penzijního věku mají samozřejmě tendence zpětně hodnotit celou profesní dráhu. Tento zpětný pohled často vyvolává potřebu zasadit své vlastní pracovní zkušenosti do společenskohistorických událostí. Tyto skutečnosti opravdu jejich osobní situaci v době jejich profesních startů ovlivňovaly, avšak je důležité si uvědomit, že v oné době je tito lidé vnímali spíše jako něco, co stojí daleko v pozadí (Alan, 1989).

Podle Haškovcové (2010) lze akt odchodu do důchodu nazývat ztrátou životního programu. Má tím na mysli, že člověk získává mnoho volného času, který je třeba naplnit. Může se věnovat svým koníčkům, na které dlouho neměl čas, nebo si může hledat zájmy nové. Jednou z možností, jak aktivně využít volného času ve stáří, je stát se posluchačem univerzity třetího věku.

1.6 Studenti Univerzity třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci

Respondenty tohoto výzkumu tvoří studenti z Univerzity třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci. Univerzita třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci (dále jen U3V při UPOL) byla založena v roce 1986 a je jednou z nejstarších českých univerzit svého druhu v naší republice vůbec. V Olomouci bylo původně seniorské vzdělávání organizováno okresním výborem Československého červeného kříže, který ve své době spolupracoval s řadou dalších institucí, například s Fakultní nemocnicí Olomouc a Českou gerontologickou společností a samozřejmě také Univerzitou Palackého v Olomouci (Špatenková, 2010).

Garantem U3V se Univerzita Palackého v Olomouci stala až roku 1991. Vzdělávání seniorů od té doby spadá do úseku prorektora pro komunikaci a další vzdělávání a jeho organizaci zajišťuje Katedra sociologie a andragogiky Filozofické fakulty UPOL. Ředitelkou olomoucké Univerzity třetího věku je od roku 2000 PhDr. et Mgr. Naděžda Špatenková, Ph.D. (Špatenková, 2011).

Vzdělávání seniorů na U3V při UPOL probíhá formou tříletého uzavřeného zájmového vzdělávání, které je rozdělené do dvou stupňů. (Špatenková, 2011)

Prvnímu stupni studia odpovídá první ročník, který je určen především k tomu, aby měli noví studenti možnost seznámit se s univerzitním prostředím a možnostmi, které jim nabízí. Během tohoto prvního ročníku posluchači také navazují kontakty s dalšími účastníky vzdělávání (Špatenková, 2011). Podle slov referentky U3V při UPOL v akademickém roce 2011/2012 navštěvuje první ročník přibližně 120 posluchačů (Wagnerová, 2012).

Úvodní ročník však nemusí absolvovat všichni studenti. Absolventi vysokých škol či absolventi U3V, kteří se ke studiu v některých případech i opakovaně vracejí, mohou v případě zájmu nastoupit přímo do druhého stupně seniorského vzdělávání. (Špatenková, 2011)

Druhý stupeň U3V při UPOL, který zahrnuje druhý a třetí ročník, v letošním akademickém roce navštěvuje okolo 380 a 450 posluchačů. Je tvořen tzv. specializovanými běhy probíhajícími na příslušných fakultách Univerzity Palackého v Olomouci⁶. (Špatenková, 2011)

Přestože studium na U3V při UPOL je určeno lidem ve věku padesáti a více let, padesátiletých posluchačů je na univerzitě poměrně málo (Wagnerová, 2012). Věková hranice padesáti let původně znamenala pomyslný mezník pro přípravu na odchod do starobního důchodu. Dnes je ovšem takový padesátník člověkem nacházejícím se uprostřed své kariéry. Ačkoli mezi studenty lze nalézt seniory ve věku nad osmdesát let, bylo by nevhodné tyto studenty souhrnně označovat jako staré lidi (Hronová, 2011).

⁶ S výjimkou Právnické fakulty je výuka U3V realizována na všech fakultách UP. (Špatenková, 2011)

Kromě minimální věkové hranice, musejí zájemci o studium splňovat také podmínku minimálně dosaženého základního vzdělání. Mezi studenty U3V při UPOL většinou najdeme lidi se středoškolským vzděláním, někteří ze studentů se však řadí mezi absolventy vysokých škol, jiní jsou naopak jen vyučení (Wagnerová, 2012).

Výuka probíhající na U3V se shoduje s harmonogramem běžného akademického roku Univerzity Palackého v Olomouci. Tříleté studium každý z posluchačů zahájí zápisem, imatrikulací a zakončeno je promocí (Špatenková, 2011). V akademickém roce 2011/2012 navštěvuje U3V při UPOL celkem 943 studentů (Wagnerová, 2012). Celkový počet zapsaných posluchačů na U3V při UPOL je však vyšší, protože univerzita má svá regionální střediska, která se nacházejí ve Valašském Meziříčí, v Uherském Hradišti a ve Žďáře nad Sázavou (Špatenková, 2011).

Vzdělávání seniorů na U3V při UPOL se řadí mezi zájmové formy studia, svým absolventům tedy neposkytuje žádnou kvalifikaci či dokonce vysokoškolské vzdělání s akademickými tituly. *„Smyslem tohoto studia je dát starším lidem možnost, aby své vědomosti a zkušenosti porovnali s nejnovějšími poznatky, které mají význam pro aktivní život v současné rychle se měnící společnosti, a navázání sociálních kontaktů se svými vrstevníky“* (Univerzita třetího věku).

2 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

2.1 Výzkumný problém

Osud každého člověka je tvořen kromě jeho individuálních zkušeností i obecnými událostmi (Haškovcová, 2010). Lidé, které spojuje vliv určitého dobového sociálního a politického uspořádání, nebo prožití stejného kulturního dění a ducha doby, navíc kteří jsou si zpravidla blízcí i svým datem narození, tvoří jednotlivé generace (Tuček, 2003). Člověk patřící do určité generace tak ve zhruba stejném životním období prožíval tytéž historické události jako jiný její člen. Proto si většina lidí nejlépe rozumí právě se svými vrstevníky, neboť spolu kdysi sdíleli stejný svět (Haškovcová, 2010).

Členové starších žijících generací se s postupem času dostávají do značně problematické situace a to z toho důvodu, že partnerů, se kterými prožili totéž, s přibývajícím věkem ubývá. Z praktických zkušeností uložených v pamětech seniorů se postupně stávají spíše historické údaje zaznamenané v dějepisných učebnicích a tito staří lidé se nakonec stávají cizinci žijícími ve světě, který vypadá po všech stránkách jinak než svět, ve kterém sami sociálně dospívali (Haškovcová, 2010).

Dnešní svět pravděpodobně dává přednost zcela jiným hodnotám, jinému životnímu způsobu a uznává jiné trendy, než tomu bylo před desítkami let (Haškovcová, 2010). V rámci tohoto výzkumu se tedy budeme zajímat problémem, jak lidé, kteří sociálně dospívali před třiceti, čtyřiceti či padesáti a více lety, hodnotí společnost, ve které žijí dnes.

2.2 Rámcová představa o zkoumaném tématu výzkumu

Z teorie popisované v první části této práce vyplývá, že samotný věk nelze považovat za určující veličinu, pomocí které by bylo možné vymezit stárnutí a stáří jedince.

Nový (1989) uvádí, že životní dráha je ve skutečnosti velice složitý proces, jehož průběh popisuje pomocí čtyř základních dimenzí: čas (biografický a sociálně historický), horizontální dimenze životní dráhy, vertikální dimenze životní dráhy, význam neboli hodnocení životní dráhy.

Dále také předesílá, že stanovit univerzální schéma jednotlivých fází životní dráhy je vzhledem k vlivu rodinné a profesní dráhy značně komplikované.

Alan (1989) upozorňuje na skutečnost, že ve společnosti sice existují určité věkové normy, avšak ty nejsou historicky konstantní. Existuje totiž možnost rozdělit jedince do věkových skupin nejen na základě jejich blízkého roku narození, ale také s ohledem na to, že nástup kterékoli významné životní etapy u nich nastává ve stejném období. Také tento autor upozorňuje na to, že i na tuto skutečnost mají vliv linie dráhy rodinné a dráhy profesní, protože došlo k jejich oddělení.

Kubátová (2005) i Tuček a kol. (2003) se pak zaměřují především na determinující vliv významných historických událostí na individuální životy jedinců. Rozčleňují tak jedince do konkrétních generací na základě jejich společného prožívání významných historických mezníků v období sociálního dospívání. Tuček a kol. (2003) na základě těchto historických mezníků historické generace kategorizuje. V rámci tohoto výzkumu nás budou zajímat generace čtyřicátých, padesátých, šedesátých a sedmdesátých let. Konkrétním předmětem našeho zájmu bude hodnocení těchto generací současné společnosti.

Přesto, že jednotlivce lze zařadit do jedné historické generace na základě toho, že je spojuje prožívání stejných historicko-kulturních událostí ve shodném životním období, každý z nich měl přeci jen zcela odlišný individuální osud (Haškovcová, 2010). Z toho důvodu budeme brát v úvahu další faktory, které by mohly mít na hodnocení současné společnosti jedince vliv: rodina, pohlaví, vzdělání a práce.

2.3 Výzkumný cíl a výzkumné otázky

Hlavním cílem této bakalářské práce je zjistit, jak studenti U3V při UPOL hodnotí současnou společnost.

Kromě tohoto se také pokusíme odhalit, zda některý z výše uvedených faktorů – zařazení jedince do konkrétní historické generace, přítomnost partnera/partnerky, výskyt potomků, pohlaví, vzdělání a jeho zařazení v profesní dráze – může mít na toto hodnocení vliv.

Hlavní výzkumná otázka:

„Jak studenti U3V při UP v Olomouci hodnotí současnou společnost?“

Dílčí výzkumné otázky:

1. „Ovlivňuje zařazení do konkrétní historické generace studentů U3V při UPOL jejich hodnocení současně společnosti?“
2. „Ovlivňuje skutečnost, že studenti U3V při UPOL žijí s partnerem/partnerkou, jejich hodnocení současně společnosti?“
3. „Ovlivňuje skutečnost, že studenti U3V při UPOL mají děti, jejich hodnocení současně společnosti?“
4. „Ovlivňuje pohlaví studentů U3V při UPOL jejich hodnocení současně společnosti?“
5. „Ovlivňuje vzdělání studentů U3V při UPOL jejich hodnocení současně společnosti?“
6. „Ovlivňuje zařazení v profesní dráze studentů U3V při UPOL jejich hodnocení současně společnosti?“

2.4 Popis výběru vzorku

Abychom se tím vším mohli zabývat, musíme získat potřebná data obsahující názory lidí řadících se do výše zmíněných generací. V našem zájmu je získat pohled na současnou společnost od lidí, kteří budou ochotni své mínění o dané problematice vyjádřit.

Z toho důvodu byla za metodu výzkumného souboru zvolena tzv. metoda samovýběru. Hlavním principem této metody je dobrovolnost, respektive aktivní projevení zájmu účastníků zapojit se do výzkumu. V praxi se jedná následujícím způsobem: více potenciálním respondentům nabídneme možnost zapojit se do výzkumné studie, ovšem rozhodnutí, zda se výzkumu zúčastní nebo ne, již necháme na nich samotných. Rozhodující není jen jejich souhlas s účastí, ale především jejich skutečné aktivní zapojení se do výzkumu. Tato metoda tedy vyžaduje vysokou míru motivace potenciálních účastníků výzkumu, což může být

její nevýhodou, protože taková motivace nebývá zcela obvyklá (Miovský, 2006).

Vzhledem k omezeným možnostem realizace výzkumu a zároveň z praktických důvodů byli jako potenciální respondenti osloveni studenti U3V při UPOL.

2.5 Popis metody získávání dat

Pro uskutečnění našeho výzkumu použijeme analýzu dokumentů. Konkrétní metodou získávání dat bude analýza textových dokumentů. V případě analýzy jakéhokoli materiálu, které lze považovat za zdroj informací relevantních cílům studie, pracuje výzkumník s materiálem, který již existuje, nebo lépe řečeno, na jehož vzniku nemá možnost aktivně se podílet (Miovský, 2006).

„Dokumenty určené ke zpracování sice mohou být výzkumníkem vytvořeny až v procesu výzkumu, ovšem v porovnání s ostatními metodami kvalitativního výzkumu je právě při analýze dokumentů nejmenší možnost ze strany výzkumníka tyto zdrojové materiály ovlivnit. Při analýze dokumentů je tak možné využít nějakého vlivu snad jen v tom, s jakou pečlivostí budeme získávat materiály potřebné pro analýzu“ (Miovský, 2006, s. 99).

V rámci této práce bude našeho výzkumného cíle dosaženo pomocí rozboru písemných prací studentů U3V při UPOL, ve kterých tito měli srovnat současnou společnost se společností, ve které žili, když jim bylo 17 let.

2.6 Popis metody zpracování dat

Pro vyhodnocení tohoto výzkumu využijeme deskriptivního přístupu kvalitativní analýzy, který je založen především na utřídění a popisu získaných dat. Jak uvádí Miovský (2006) je lepší provést kvalitní deskripci než vytvořit zavádějící interpretaci.

V rámci zpracování dat aplikujeme také tzv. metodu vytváření trsů. Použití této metody nám umožní seskupit jednotlivé výroky respondentů do určitých trsů neboli skupin, které vzniknou na základě podobnosti mezi

identifikovatelnými jevy. Následně, pomocí zařazování opakujících se znaků v písemných pracích respondentů do dané skupiny, vytvoříme obecnější kategorie. Příznačné znaky takových skupin vzniknou za předpokladu, že ve výrocích zkoumaných osob vyhledáme všechny pasáže týkající se jednoho úzce ohraničeného tématu (Miovský, 2006).

Těchto metod využijeme k třídění, popisování a seskupování námi získaných dat v následující kapitole.

2.7 Prezentace výsledků

V rámci této prezentace výsledků budeme odkazovat na přímé citace z písemných prací respondentů. Pro zachování jejich anonymity, ale zároveň určité přehlednosti použijeme nepravá jména.

Sběr dat byl prováděn v akademickém roce 2011/2012, kdy U3V při UPOL navštěvovalo celkem 943 studentů (Wagnerová, 2012). Z tohoto celkového počtu však byla oslovena pouze malá část z nich.⁷ I přesto, že účast v tomto výzkumu vyžadovala zamyšlení nad zadanou problematikou a byla tak poměrně časově náročná, nakonec se aktivně zapojilo 27 respondentů.

Všechny úvahy na zadané téma napsaly ženy. Otázku, zda má na hodnocení společností vliv pohlaví, tedy nebude možné posoudit.

Z celkového počtu 27 respondentek se 7 řadí do generace padesátých let, 18 do generace šedesátých let a 2 do generace let sedmdesátých. Nejstarší účastnice výzkumu se narodila v roce 1935, zatímco nejmladší v roce 1952. Věkové rozpětí respondentek se tedy pohybuje mezi 60. a 77. rokem věku. Nejčtenějším rokem narození se stal počtem 7 účastnic rok 1946.

Co se týče vzdělání, je možné všechny respondentky rozdělit do dvou skupin: ty se středoškolským vzděláním, kterých bylo 18 a ty s vysokoškolským vzděláním, které absolvovalo 9 účastnic.

⁷ 43 potencionálních účastníků bylo osloveno před začátkem přednášky Psychosociálních studií, konané 27. 2. 2012. Dalším 23 posluchačům U3V při UPOL byla možnost účastnit se výzkumu nabídnuta před přednáškou specializovaného běhu Společenských věd následující den.

Všechny studentky z U3V při UPOL, které se zúčastnily výzkumu, lze zařadit do kategorie důchodkyně, 4 z nich pak patří do kategorie pracující důchodkyně. Kategorie pouze pracujících se v našem šetření neobjevila.

15 respondentek uvedlo, že žije s partnerem, zatímco 12, že žije samo. Každá z těchto žen má minimálně jedno a maximálně tři děti. V rámci naší analýzy tedy nebude možné porovnat kategorie ženy s dětmi a ženy bezdětné.

V rámci tohoto výzkumu se potvrdila teze, že individuální životy se kromě biologického věku odehrávají v rovině času sociálně historickém. Tuto skutečnost je možné doložit příklady úvodních vět několika písemných prací, například paní Cecílie píše: „*V době, kdy mně bylo 17 roků, psal se rok 1953. Poválečná euforie pozvolna upadala a dozníval i politický převrat v roce 1948*“. Paní Ema zase uvádí: „*Když mi bylo 17 let, byla 50. léta, druhý rok po měnové reformě, kdy se peníze i ceny měnily 1:5*“. Stejně tak i paní Zuzana zasazuje svůj život do kontextu historických událostí: „*V době, kdy mi bylo 17 let, se psal rok 1969. Jak je všeobecně známo, bylo to rok po vstupu spojeneckých vojsk na naše území, kdy byla celá naše společnost otřesena a ztratila veškeré naděje na svobodný rozvoj a demokracii, která se před rokem 1968 tak slibně rýsovala*“.

Do jaké míry je individuální život každého jednotlivce spojován se sociálně historickou dimenzí času, pravděpodobně závisí také na tom, nakolik významné historické události zasáhly přímo život tohoto konkrétního jedince. Paní Světlana například uvádí: „*Každá generace si prožívá svoje starosti. V mých 17 letech byl klid. Nezajímalo nás, že vládnou nějací komunisté. Nám tenkrát hrozili nějakýma imperialistama a to jsme ani nevěděli, co to je*“. V dalších pracích se i další respondentky přiznávají, že: „*V 17 letech mě politika nezajímala. Pamatuji si, že otec sledoval procesy s M. Horákovou a R. Slánským, jeho komentáře jsem vyslechla bez zájmu*“ (Anežka). „*Přátelé, spolužáci a blízký člověk mi vyplňovali čas a rozhled, moc prostoru na zájem o politiku a sociální sféru nezbývalo*“

(Květa). *„V mých 17 letech jsem studovala, neměla žádný vztah k politice, měla jsem jako studentka jiné starosti“* (Miluše).

Tento jev však může být vysvětlován také pomocí Alanova (1989) tvrzení, že ony historické události zasahující život každého jednotlivce mohou být v době jejich prožívání vnímány jako něco, co stojí daleko v pozadí. *„Uvědomuji si, že jsem ve svých 17 letech problémy tehdejší společnosti příliš neřešila. Vnímala a přijímala jsem komunistickou totalitu, do níž jsem se narodila, jako danou nezměnitelnou skutečnost, ve které žiji a s níž je nutno se smířit“* (Olga). *„Byla to pomalu poslední část pěkného dětského věku. Kromě učení tu byly taneční a první vážnější kontakty s mladými muži. Vývoj politické situace šel dost mimo náš zájem. Vím, že nedlouho předtím byl Sovětský Svaz a Amerika na pokraji války a že na štěstí Nikita Chruščov stáhl jaderné rakety z Kuby zpět do Evropy. Situace u nás začínala zavánět tzv. „Pražským jarem“. Chystalo se zrušení cenzury tisku a nastolení politiky s lidskou tváří“* (Štěpánka).

Přestože se studentky z U3V při UPOL účastníci se tohoto výzkumu řadí mezi zástupkyně tří různých historických generací a jejich životy v období dospívání byly zasaženy odlišnými historickými událostmi, současnou společnost většina z nich hodnotila pomocí srovnání se společnostmi před rokem 1989. Výrazný vliv zařazení jedinců do historických generací na hodnocení současné společnosti se v rámci tohoto výzkumu neprojevil. Respondentka z generace let šedesátých paní Marta upozorňuje: *„Společnost v době, kdy mi bylo 17 let, od dnešní se lišila v jejím uspořádání. SOCIALISTICKÁ a KAPITALISTICKÁ. Dvě rozdílné společnosti“*. Její vrstevnice paní Zdeňka uvádí: *„v dnešní době je hodně špatného, ale v žádném případě bych nechtěla, aby se vrátil čas před rok 1989“*. Paní Libuše patřící do generace padesátých let vypráví: *„Svůj život jsem z větší části prožila v socialismu, ale neměnila bych za dnešní tak zvanou demokracii a kapitalismus. I když jsem nesměla studovat školu, kterou jsem chtěla, neměla jsem se špatně, měla jsem celkem slušnou práci. Když přišla v roce 1989 revoluce, byla jsem strašně nadšená, ale to mě už dávno přešlo.“* Účastnice z téže generace sděluje: *„Rok 1989 jsme prožívali*

s nadšením a litovali jsme, že se toho nedožili naši rodiče a i my až před důchodem“ (Ema).

Ve všech získaných písemných pracích se objevují různorodé pohledy na současnou společnost. Paní Marta například popisuje, že podle jejího názoru byl přechod ke kapitalistické společnosti spíše „chybným krokem“: *„Ze socialismu jsme se vrátili do kapitalismu. Krok místo dopředu, tak zpět. Z mého pohledu „CHYBA“!“* Podobné mínění má i paní Miriam, která vidí více pozitivního ve společnosti svého mládí, než v té dnešní: *„Ve společnosti, když mi bylo 17 let, bylo více pozitivního“.*

Zcela opačný názor ve své práci uvádí například paní Marie: *„17 let mi bylo v roce 1960, tedy své mládí, jak ostatně většinu svého života, jsem prožila v režimu, který pro mne byl, je a vždy bude zločinecký. Dnes žijete ve svobodné zemi a věřte, že to je úžasné“.*

Kompromis těchto dvou odlišných pohledů lze nalézt nejen v úvaze paní Miluše. Ta udává, že *„každá doba má své klady i zápory“.*

Oproti výrazně hodnotícím písemným pracím, některé práce přímo nehodnotily, ve které společnosti je nebo byl lepší či horší život, ale respondentky se zaměřily na výčet pozitivních a negativních aspektů dnešní doby.

Nejváženější hodnotou dnešní společnosti se ukázala být svoboda. Pro ilustraci můžeme citovat část práce paní Romany: *„Dále bych řekla, že dnešní společnost je lepší, je demokratická a svobodná. Nám stále někdo říkal, co je a co není správné, ale nenechal nás, abychom se o tom mohli přesvědčit sami“.*

Významu svobody v dnešní společnosti si respondentky nejvíce cení v oblasti otevřené možnosti vzdělávání, přístupu k informacím, náboženského vyznání a volného cestování. Právě v těchto sférách některé ze zúčastněných žen zažily určitá omezení, která výrazným způsobem zasáhla jejich životy. V této souvislosti lze poukázat na to, že faktor nejvyššího dosaženého vzdělání jako takový, nemá na hodnocení současné společnosti posluchaček U3V při UPOL tak významný vliv, jako jejich osobní zkušenost s omezovaným přístupem ke vzdělání. *„Mně osobně bylo*

přerušeno studium dekretem na střední škole s tím, že musím nastoupit na brigádu na státní statek na Šumavě a po brigádě mohu pokračovat ve studiu. To mě rodiče ovšem nepustili, tak jsem se ucházela o první zaměstnání“ (Cecílie). „Strýčka jsem měla katolického faráře. Tím jsem dostala nálepku „není vypořádaná s náboženskou otázkou“. To znamenalo nedoporučit ke studiu na vysoké škole, obzvláště ne na pedagogickém směru. Zvolila jsem nadstavbové studium a nelitovala jsem“ (Marie). „Rodiče byli zemědělci, nebyli ještě v JZD, nemohla jsem studovat na gymnáziu (přednost měly děti dělníků), musela jsem vybírat školu, která byla méně známá a končila maturitou. ... Dnes si mladí lidé mohou vybrat studium, mohou neomezeně cestovat, ale často zase nemohou najít práci“ (Ema).

Na následujících úryvcích lze porovnat, jak to bylo s předáváním informací dříve a jak tomu je podle některých účastnic výzkumu dnes: „*Mládí jsem prožila v uzavřené společnosti, bez možnosti poznat život za hranicemi a bez možnosti srovnávat. Informace byly veškeré žádné. Zprávy v tisku, rozhlasu a ve škole byly jednostranné (rozšířen byl rozhlas po drátě tzv. draťák – jedna stanice)“ (Anežka). „Informace se k občanovi dostávaly z oficiálních médií – rozhlasu, televize, patřičně přizpůsobené potřebám doby, z četby a studia. Západní odborná literatura byla nedostupná. Pouze poměrně malá část obyvatel byla schopná číst a komunikovat v cizím (ne ruském) jazyce, poslouchat pro větší přehled stanice Hlas Ameriky a Svobodnou Evropu, nemluvě o omezených možnostech cestování. Tento stav si dnešní generace mladých lidí používajících nové informační kanály (internet jako zdroj možnosti porovnávat navzájem nejružnější přijaté informace a formulovat nezávislé vlastní názory) dovede jen stěží představit. Tady spatřuji asi největší rozdíly mezi dobou mého mládí a dneškem. Budoucnost a život neobvykle ovlivňují média. Hlavně děti jsou zahlcovány informacemi a reklamou, které ještě nedokáží zpracovat, rodiče nad tím, jak jejich děti tráví čas a co na jejich ještě křehkou psychiku působí, ztrácejí přehled“ (Vlasta).*

Část respondentek upozorňuje na rozdíly v náboženské svobodě dnešní společnosti a tím, jak tomu bylo dříve: „*Náboženství bylo zavrhováno*“ (Anežka). Paní Šárka vzpomíná: „*I když tatínek kvůli náboženství ztratil místo učitele, musel do výroby. Neslyšeli jsme ho, si stěžovat. Kristus vám za škody stojí, 100x víc slibuji*“.

Některé z posluchaček U3V při UPOL jsou vděčné za změnu svobody v oblasti cestování: „*Neměli jsme možnosti cestovat*“ (Milena). „*Omezené byly možnosti cestování do zahraničí, a to především do tzv. kapitalistické ciziny*“ (Patricie). „*Na dovolenou se člověk dostal jen do socialistických zemí a na vízum do Jugoslávie. Mnoho lidí přes Jugoslávii opouštělo republiku. Na poukazy ROH se jezdilo na mnoho míst po celé republice na dovolenou*“ (Magdaléna). „*Do zahraničí jsme se nedostali, nebylo možné srovnávat. O to větší šok to byl, když se po roce 1989 otevřely hranice. Člověku to otevřelo oči*“ (Zdeňka). Participantka Radka soudí, že sice v 60. letech nebyla možnost vycestovat, ale lidé se tím netrápili, protože nevěděli, o co přicházejí. O to víc si cení, „*že dnes má mládež větší, neomezené možnosti tohoto typu, ale to se odráží i v chování a pohledu na svět*“. Marie je nadšená dnešními možnostmi: „*Pojmy Řím, Tibera, Londýn, Oxford, Avignon, to bylo něco nedosažitelného, co nádherně znělo. Když jsem téměř v 60 letech mohla tato místa navštívit, můj pocit byl nepopsatelný, úžasný. Máte možnost cestovat bez problémů, vycestovat kamkoliv, važte si toho*“.

Na příkladu možnosti cestování paní Šárka uvádí: „*Každé tři roky se nám podaří si našetřit na cestu do ciziny za poznáváním. Už jsme oba s manželem v důchodu, a pokud jsme dva, tak lze v klidu a pohodě žít. Horší to mají ti, kteří zůstanou sami a musí si platit bydlení, inkasa a živobytí – není to lehké*“. Jedná se o jediný úryvek, ve kterém jeho autorka vyzdvihuje výhody partnerského soužití, proto nelze vliv tohoto faktoru více rozvést.

Je třeba si uvědomit, že svoboda není vždy vnímaná jako jednoznačné pozitivum dnešní doby, podle slov paní Olgy: „*Svoboda ale má svá úskalí. Zvláště zapomíná-li na zásadu, že „moje svoboda končí tam, kde začíná svoboda toho druhého*“. Svoboda informací dnes umožňuje tisku,

a to nejen bulvárnímu, zveřejňovat často neověřené zprávy nejdůvěrnějšího charakteru, množí se žaloby na ochranu osobnosti. Velkým nebezpečím je nekontrolované i nekontrolovatelné zneužívání internetu jako veřejného komunikačního a informačního prostředku, který umožňuje šíření názorů nejrůznějších radikálních skupin, pornografie, násilí aj. Nebezpečí znamenají dle mého názoru i nově pronikající duchovní vlivy, jednotlivců, skupin a sekt, slibující a prostředkující nejrůznější duchovní zážitky. To vše může znamenat ohrožení zvláště pro mladou generaci, která své životní hodnoty a směřování teprve hledá a snadno se nechá ovlivnit nejrůznějšími lákavými nabídkami. A těch jí dnešní společnost, i díky obrovskému technickému pokroku, poskytuje na rozdíl od mého mládí opravdu hodně“.

Snad nejkritičtější pohled na svobodu v dnešní společnosti je popsán v úvaze paní Tamary, která uvádí: „Upřímně si myslím, že příliš demokracie, to je svobody a volnosti společnosti také neprospívá. Společnost se kastuje (celosvětově), přibývá závisti, zloby a šikany (v zaměstnání i ve školách). V tomto je největší problém“.

Většina ze studentek z U3V při UPOL se poměrně kladně stavěla k technickým vymoženostem moderní doby. Ovšem, stejně jako paní Marie, neopomněly v této souvislosti upozornit na skutečnost, že technika není jen ku prospěchu společnosti: „Co se týká technického rozvoje, televizory v domácnostech byly ojediněle. Dnes se žije pohodlněji. Otočím kohoutkem a teče i teplá voda, nebo mám teplo v celém bytě. Dřív mi trvalo hodinu, dospět k popsánému výsledku. Všechno se vyřizovalo ústně, dojitím někam. Dnes zvednu mobil nebo sednu k internetu a je to. Počítač je super, zdroj zábavy, vědění i pomoci. Zůstává ale u počítače člověk sám. My jsme měli zábavu venku, v kolektivu vrstevníků. (Asi to bylo lepší.)“

Mnohé úvahy byly zaměřeny na výčet negativních jevů, se kterými se respondentky v dnešní společnosti setkávají. Mezi nejčastěji jmenované patří chybějící morálka způsobená nefungujícím modelem rodiny, se kterým souvisí nedostatek pozitivních vzorů pro děti a mládež. Tuto situaci poměrně trefně vystihují slova paní Růženy, která píše: „Snad nikdy nejen před padesáti lety, nebyla společnost v tak hrozném morálním hnojišti, jako

je nyní. Myslím, že fungovala většina rodin, dnes se rozpadá každá druhá“. Vinu, podle názorů některých respondentek, nese honba za penězi, která patří mezi další často zmiňované problémy dnešní doby. Paní Zuzana to shrnuje slovy: *„Dnešní mladí rodiče musejí své děti, chtějí-li si udržet práci, dávat do školek či na hlídání většinu dne, chybí vzájemné kontakty, komunikace, bohužel i styk se starší generací (bydlí většinou odděleně), mají sice svobodu a demokracii, ale mají ji někdy až příliš a neví si s ní rady“.*

Lze konstatovat, že téměř všechny účastnice výzkumu si stýskají nad špatnými mezilidskými vztahy. V souvislosti s tím často zmiňují neúctu ke stáří v současné společnosti: *„V dnešní přetechizované době a honbě za kapitálem mi chybí úcta k těm, kteří pro naši společnost už něco vykonali (senioři), neúcta dětí ke starším spoluobčanům, funkce rodiny a také nezájem hlavně státních orgánů a problémy lidí v zoufalé životní situaci a hlavně úcta k lidskému životu (to i ve zdravotních zařízeních)“* (Stela).

K dalším často zmiňovaným oblastem, s nimiž nejsou studentky U3V při UPOL spokojené, patří korupční aféry v politickém dění: *„Velmi mi vadí korupční politika, způsob rozpočtové politiky vlády, řešení daňové politiky na úkor krajů“* (Jiřina). *„Současná vláda je samá korupce, vede to v tomto státě od 10 k 5. Obyčejní lidé ji vůbec nezajímají, všechno buď rozkradli, nebo prodali do ciziny. Stát ztratil soběstačnost, ruší se továrny, zemědělská výroba, všechno se dováží, zboží a potraviny jsou nekvalitní (Čína, Polsko apod.)“* (Libuše).

Stejně tak posluchačky U3V při UPOL mají výhrady vůči společenské orientaci ke konzumnímu životnímu stylu: *„Určitě nevládl nešvar zahlcovat se předměty, nadměrná konzumace potravin a nadměrné hromadění předmětů krátkodobé spotřeby v takové míře, jak to vidíme v současnosti“* (Vlasta). Účastnice Miriam se rozhořčuje: *„Dnes všude plno aut a v nich jeden člověk. Chováme se k životnímu prostředí hrozně. Všude plno odpadu. To tenkrát ještě nebylo. Dnes každá věc, co kupujeme, příliš zabalena. Všude plno zboží, věcí, které k životu stejně nepotřebujeme. Sklady přetékají, vše se vozí po silnicích, které se ničí“.*

V neposlední řadě trápí participantky rostoucí kriminalita: „*Kriminalita mi připadá nezvládnutelná*“ (Zdeňka). „*Roste kriminalita, přibývá vražd, podvodníků, ale počet policistů, hasičů je snižován. Neustále škrtý mohou časem vést k rozkladu ozbrojených sil – armády policie i hasičů*“ (Jiřina). Podle Magdalény: „*Byla větší bezpečnost ve městech, nikdo se nemusel bát o děti jako dnes*“.

Účastnice negativně hodnotí i vysokou nezaměstnanost: „*Dnešním mladým lidem v mnoha ohledech vůbec nezávidím. Mají dost těžké postavení – nedostatek pracovních míst pro absolventy škol, bytová situace atd.*“ (Miluše). Paní Radka je vděčná, že nemusí být na místě dnešních sedmnáctiletých, protože podle ní „*Je to větší boj o místo na slunci. ... Jsem ráda, že mám své jisté, mohu se věnovat zálibám, na které jsem neměla čas a držím palce novodobé mládeži, aby prožili tak spokojený život, jako jsem měla já*“.

Posledním dosud nezmiňným faktorem je práce. Jak bylo již výše uvedeno, všechny respondentky jsou důchodkyně, ovšem čtyři z nich navíc i pracující. A právě z písemných prací těchto žen lze vyčíst, že mají pozitivní myšlení, jsou hrdé na své životní úspěchy a stále aktivní. Paní Stela si zakládá na tom, čeho ve svém životě dosáhla: „*Život byl skromnější, o to víc mě těší to, že jsem v této době vystudovala VŠ, i když jsem neměla ten správný kádrový profil a ani jsem si nemohla dovolit to, co dnešní mladí lidé. Na studium jsem si přivydělávala brigádami. Jsem ale nesmírně vděčná, že i v podmínkách daleko skromnějších než jsou dnes, jsem VŠ absolvovala. Po studiu jsem nastoupila do pohraničí, kde jsem se protloukala někdy v neúprosných podmínkách, jak se dalo. Naučilo mě to ale vážit si toho, že jsem samostatná a soběstačná, že jsem nedostala nic zadarmo, že jsem schopna žít i v dnešní tak těžké době pro mladé rodiny, tak i pro seniory*“. Z písemné práce paní Květy vyplývá v podstatě totéž: „*Měla jsem jasný cíl – co chci studovat, kde chci studovat, kde chci studovat a co bych chtěla v budoucnu dělat... VŠ mě naučila úctě k vědění, pokoře, odpovědnosti za můj výkon*“. Paní Iveta ukazuje svůj pozitivní pohled na svět: „*Svůj život mohu charakterizovat vcelku jako spokojený. Snažím se mít*

pozitivní myšlení. “A z výčtu zájmů paní Vilmy vyplývá, že je stále velice aktivním člověkem: „Mám zahrádku, která mě pořád baví, a když je pěkné počasí, tak tam vydržím celý den. Dnes sedím u televize asi tak dvě hodiny denně. U počítače jsem přes týden čtyři hodiny denně (v práci). Bolí mě z něho oči. Hodně kolem sebe slyším od druhých nemám čas. Já osobně stihnu denní povinnosti (nákup, úklid) a kromě zahrádky už nic moc dalšího nedělám. 1x týdně jezdím do Olomouce na U3V. Nepletu, protože jsou plné obchody. Sednu si, čtu (ale nejraději za denního světla). Na hory už nejedím. Ráda chodím, jezdím na kole. 2 roky jsem navštěvovala U3V FTK a tam jsem se naučila různé cviky. Ráno než vstanu a večer když jdu spát, tak se věnuji relaxaci“.

Některé z účastnic dále upozorňují na skutečnost, o které mimo jiné mluví i Alan (1989), že člověk vzpomínající na své mládí, na rodiče, na ranou dospělost snadno dospěje k idealizaci této doby. Tuto skutečnost výstižně popisuje paní Růžena v závěru své úvahy: *„Protože můj náhled na současnou společnost, a jistě i mých některých vrstevníků, je beze sporu ovlivněn i tím, že tehdy, před padesáti lety, jsme byli mladí, a proto i voda byla mokřejší, nebe modřejší a tráva zelenější. Dnes si už snad ani nechceme vzpomenout, že nebyly celý rok banány, že nebyl toaletní papír, že jsme museli povinně do prvomájového průvodu. Většinou si řekneme – bylo tenkrát lepší. Ale bylo???“*

ZÁVĚR

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jak studenti Univerzity třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci hodnotí současnou společnost. Dalšími cíly bylo zjistit, zda některý z faktorů (zařazení jedince do konkrétní historické generace, přítomnost partnera/partnerky, výskyt potomků, pohlaví, vzdělání a jeho zařazení v profesní dráze) toto hodnocení ovlivňuje.

Z prezentovaných výsledků výzkumu vyplývá, že hlavního cíle výzkumu bylo úspěšně dosaženo. Šetření se sice zúčastnily pouze samé ženy, které však skvěle spolupracovaly a ve svých písemných pracích popisovaly odlišnosti současné společnosti od společnosti, ve které žily, když jim bylo sedmnáct let. Naprostá většina z nich nakonec porovnávala život na našem území ve společnosti před rokem 1989 a po něm.

Současnou společnost studentky U3V vidí jako svobodnou. Respondentky si v této společnosti nejvíce cenní neomezené volby ve vzdělávání, svobody náboženského vyznání, širokých možností přístupu k informacím a otevřených možností cestování. Na druhou stranu však nejsou spokojeny se špatnou morálkou a mezilidskými vztahy, především s těmi v rodinách, které trpí nedostatkem dobrých vzorů pro děti a mládež a jejich výchovou. Participantky jsou zneklidňovány vysokou mírou nezaměstnanosti, rostoucí kriminalitou, politickou situací (často dávané do souvislostí s korupčními aférami) a orientací dnešní společnosti ke konzumnímu životnímu stylu.

Vliv výše uváděných faktorů na hodnocení současné společnosti v rámci získaných dat od vybraného vzorku nebyl zjištěn. V tom případě buďto nebylo možné danou věc posoudit, nebo se význam těchto faktorů přímo neprokázal.

ANOTACE

Příjmení a jméno autora:	Slavíková Martina
Název fakulty a katedry:	Filozofická fakulta Katedra sociologie a andragogiky
Název diplomové práce:	Současná společnost očima seniorů aneb Jak studenti univerzity třetího věku hodnotí současnou společnost
Vedoucí diplomové práce:	PhDr. Helena Kubátová, Ph.D.
Počet znaků:	70 098
Počet příloh:	2
Počet zdrojů:	24
Klíčová slova:	Kvalitativní výzkum, Univerzita třetího věku, současná společnost, stáří a stárnutí, historické generace, rodina, pohlaví, práce, vzdělání.

Jak vidí naši současnou společnost senioři? Předložená bakalářská diplomová práce si klade za cíl na tuto otázku odpovědět. Pomocí kvalitativního výzkumu zjišťuje, jak studenti Univerzity třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci hodnotí současnou společnost. Kromě tohoto se práce zabývá i tím, zda na hodnocení studentů U3V při UP v Olomouci má vliv některý z následujících faktorů: zařazení do historické generace, pohlaví, rodinný stav, vzdělání a profese (práce). Pro dosažení zmíněných výzkumných cílů je využito deskriptivního přístupu ke kvalitativní analýze, pomocí kterého jsou zpracovány písemné práce studentů U3V na zadané téma.

POUŽITÁ LITERATURA A OSTATNÍ ZDROJE

- ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*. Praha: Panorama, 1989.
- BARTOŇKOVÁ, H., ŠIMEK, D. *Andragogika*. Olomouc: Středisko distančního vzdělávání, 2002.
- FAFEJTA, M. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: Nakladatelství Jana Piskiewiczze, 2004.
- HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. Praha: Panorama, 2010.
- HAVLÍK, R., NOVOTNÁ, M., PROKOP, J. *Vybrané kapitoly ze sociologie výchovy a vzdělávání*. Praha: UK Karolinum, 1993.
- HRONOVÁ, M. Univerzita třetího věku? „Elitní klub“ s pětadvacetiletou tradicí. In *Žurnál UP*. [online]. 10. 03. 2011 [cit. 24. 2. 2012]. Dostupné z: <http://www.zurnal.upol.cz/zprava/clanek/univerzita-tretiho-veku-elitni-klub-spětadvacetiletou-tradici/>
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 2. Vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2007.
- KUBÁTOVÁ, H. Vyprávěné biografie tří historických generací žen. In SÝKOROVÁ, D., ŠIMEK, D., DVOŘÁKOVÁ, M. (eds.) *Třetí věk trojí optikou*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Philosophica, Sociologica – Andragogica Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, s. 117–144. Dostupné z: http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/Veda/AUPO/AUPO_Sociologica-Andragogica_2005.pdf
- MILLS, C. W., *Sociologická imaginace*. Praha: Mladá fronta, 1968.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006.
- MOŽNÝ, I. *Česká společnost: Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: GRADA, 2006.
- NOVÝ, L. *Životní dráha jako sociologický problém*. Brno: UJEP, 1989.
- PECHHOLDOVÁ, M., ŠAMANOVÁ, G. Úmrtnost seniorů v České republice: trendy a perspektivy. In HAMPLOVÁ, D.,

ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G. (eds.) *Životní cyklus sociologické a demografické perspektivy*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006.

○ POLLNEROVÁ, Š. Změny v počtu a struktuře důchodců a jejich důchodových příjmů po roce 1989. In HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G. (eds.) *Životní cyklus sociologické a demografické perspektivy*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006.

○ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, s.r.o., 2001.

○ STUART-HAMILTON, I. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál, 1999.

○ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 2004.

○ ŠPATENKOVÁ, N. Univerzita Palackého v Olomouci. In ADAMEC, P., KRYŠTOF, D., (eds.) *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: AU3V ČR, o. s., ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2011.

○ ŠPATENKOVÁ, N., KRYŠTOF, D. *Univerzita třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci*. Olomouc: UP, 2010.

○ TUČEK, M. a kol. *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí*. Praha: SLON, 2003.

○ Univerzita třetího věku: *Informace o U3V*. [online]. [cit. 24. 2. 2012]. Dostupné z: <http://u3v.upol.cz/u3v.php>

○ WAGNEROVÁ, R. Informace od referentky U3V při UP v Olomouci, 2012.

○ zákon č. 155/1995 Sb.

PŘÍLOHY

Príloha č. 1 – Dotazník pro studenty Univerzity třetího věku

Dobrý den,

jmenuji se Martina Slavíková a jsem studentkou 3. ročníku Sociologie a Andragogiky FF UP v Olomouci. V rámci své bakalářské práce na téma „*Současná společnost očima seniorů*“ se pokouším zjistit, jak studenti Univerzity třetího věku hodnotí současnou společnost.

Jelikož se zajímám právě o Vaše názory, obracím se na Vás s prosbou o pomoc s vyplněním toho dotazníku. Obsahuje celkem sedm otázek, šest z nich není nijak zvlášť časově náročných. Ovšem poslední sedmá otázka, která je pro mou práci stěžejní, vyžaduje zamyšlení.

Zaručuji Vám, že získaná data budou použita pouze pro potřeby mé bakalářské práce.

Se srdečným pozdravem a vřelým poděkováním,
Martina Slavíková

U otázek (1, 3, 4, 5) zvolte jednu z uvedených možností. Vybrané odpovědi označte křížkem. ☐ Otázky (2, 6, 7) prosím vyplňte.

- 1) Uveďte prosím Vaše pohlaví:

☐ muž	☐ žena
------------------------------	-------------------------------

- 2) Napište prosím Váš rok narození:

- 3) Uveďte prosím Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

☐ základní	☐ vyučení	☐ středoškolské	☐ vysokoškolské
-----------------------------------	----------------------------------	--	--

- 4) V jaké situaci se nyní nacházíte?

☐ pracuji	☐ jsem pracující důchodce, jsem pracující důchodkyně	☐ jsem důchodce jsem důchodkyně
----------------------------------	--	---

- 5) Jak v současné době žijete?

☐ žiji s partnerem žiji s partnerkou	☐ žiji sám žiji sama
--	--

- 6) Napište prosím, kolik máte dětí:

- 7) V čem se podle Vás lišila společnost v době, kdy Vám bylo 17 let, od té dnešní?

Na přiložený papír prosím napište úvahu na toto téma.

Příloha č. 2 – Písemné práce studentů Univerzity třetího věku

Anežka – ročník 1935

(středoškolské vzdělání, důchodkyně, žije sama, má 1 dítě)

Ve svých 17 letech jsem byla mladá, hezká a zdravá. Dnes je mi 77 let, jsem stará a na život pohlížím již jen jako pozorovatelka.

Mládí jsem prožila v uzavřené společnosti, bez možnosti poznat život za hranicemi a bez možnosti srovnávat. Informace byly veškeré žádné. Zprávy v tisku, rozhlas a ve škole byly jednostranné (rozšířen byl rozhlas po drátě tzv. draťák – jedna stanice). Náboženství bylo zavrhováno, dostupnost dobrých zahraničních léků neexistovala.

Dnes mediální technologie dává široké možnosti. Kromě mobilů je svět počítačů, internetu, webů, Globů, Googlů atd. světem mimo mě. Učit se nemám motivaci a mám špatný zrak. Televize, tisk, rozhlas mi k všeobecné orientaci stačí.

V 17 letech mě politika nezajímala. Pamatuji si, že otec sledoval procesy s M. Horákovou a R. Slánským, jeho komentáře jsem vyslechla bez zájmu. Vzpomínám si ale, že např. kolektivizaci zemědělství jsem prožívala společně s kamarádkou, jejíž rodiče byli tzv. kulaci a museli odevzdat – přihlásit do družstva majetek – pole, lesy, dobytek a stroje. Vysvětlila mi, že nebyli schopni plnit stanovené dodávky státu, což bylo trestné. Takže po uvěznění by stejně vše propadlo státu. Celý svět byl rozdělen a otec říkával, že je to tak na tisíc let, protože atomovou válku nikdo nechce.

Dnes jsem ale současným stavem společnosti zklamána – korupční skandály, dluhová krize a její následky atd. Také morálka společnosti a mravní principy jsou špatné. Možná, že když nikdo nic neměl, tak si ani neměli lidé, co závidět.

Jsem ráda, že došlo alespoň částečně k nápravě chyb – k rehabilitacím a restitucím. Kamarádka dostala finanční odškodnění. Manželově matce byl v restituci vrácen dům v Praze, který jsme prodali. Bydlím ve vlastním domě a jsem finančně zabezpečená. I když bych si dnes nemohla dovolit lyžování na ledovci, nemohu – chodím o holi a bojím se úrazu.

Na závěr:

V mládí „zima studená není a tvrdá mez netlačí.“

Dnes jsem stará a smutně spokojená.

Cecílie – ročník 1936

(středoškolské vzdělání, důchodkyně, žije s partnerem, má 3 děti)

V době, kdy mně bylo 17 roků, psal se rok 1953. Poválečná euforie pozvolna upadala a dozníval i politický převrat v roce 1948.

Tyto zvraty zasáhly každou rodinu, ať již kladně nebo záporně. Moji rodiče patřili do kategorie živnostníků těch bohatších. Měli již za sebou znárodnění majetku, zajištění STB na 1 rok bez udání důvodu a exekuční vystěhování z Olomouce do pohraničí do 9 dnů vše mohu doložit. Mně osobně bylo přerušeno studium dekretem na střední škole s tím, že musím nastoupit na brigádu na státní statek na Šumavě a po brigádě mohu pokračovat ve studiu. To mě rodiče ovšem nepustili, tak jsem se ucházela o první zaměstnání.

Největším negativem této doby byl strach. Rodiče lpěli na majetku, který celý život budovali, a já jsem z toho všeho měla nepředstavitelný zmátek. Jsou špatní, že vykořisťovali, nebo se společnost mýlí? Kde je pravda? Těžko mladý člověk může soudit, až život ukáže.

Proto važte si dneška. Můžete alespoň svobodně nadávat, manifestovat, prostě se nějak projevit. Pokud uberete trošičku asertivity je podle mě vše v pořádku.

Ema – ročník 1937

(vysokoškolské vzdělání, důchodkyně, žije s partnerem, má 2 děti)

Když mi bylo 17 let, byla 50. léta, druhý rok po měnové reformě, kdy se peníze i ceny měnily 1:5. Studovala jsem druhý rok v Brně na zdravotnické škole obor dietních sester. Rodiče byli zemědělci, nebyli ještě v JZD, nemohla jsem studovat na gymnáziu (přednost měly děti dělníků), musela jsem vybírat školu, která byla méně známá a končila maturitou. Žít jsem musela skromně, za 300Kčs měsíčně, víc mně rodiče dát nemohli. Po maturitě jsem se na umístěnku dostala do Středočeského kraje (nemocnice Čáslav), kde jsem pracovala 5 let.

K druhému povolání jsem se dostala až v 60. letech, kdy jsem po sňatku a přestěhování do Zlína, nesehnala místo ve svém oboru. Po narození dcery jsem začala dálkově studovat Pedagogickou fakultu a tak jsem se dostala k povolání, které jsem si původně přála. Skromně žít jsme museli celý život, protože můj manžel, třebaže učil na vysoké škole, neměl nijak vysoký plat.

Rok 1989 jsme prožívali s nadšením a litovali jsme, že se toho nedožili naši rodiče a i my až před důchodem.

Dnes si mladí lidé mohou vybrat studium, mohou neomezeně cestovat, ale často zase nemohou najít práci.

Přáli bychom si jistě všichni, aby naši vedoucí představitelé mysleli víc na blaho a prospěch společnosti, nejenom své vlastní.

Iveta - ročník 1939

(středoškolské vzdělání, pracující důchodkyně, žije sama, má 1 dítě)

Byla větší úcta a slušnost mezi lidmi. Nebyl tak preferován kult mládí, ale využívala se zkušenost starších. Přesto já sama jsem vždy měla štěstí na mladé lidi. Svůj život mohu charakterizovat vcelku jako spokojený. Snažím se mít pozitivní myšlení.

Jiřina – ročník 1939

(středoškolské vzdělání, důchodkyně, žije sama, má 2 děti)

Moje mládí bylo šťastné, klidné, veselé. Otec mi zemřel – byly mi tři roky, žila jsem s matkou a dvěma sourozenci. Maminka musela pracovat, starala se o nás babička. Žili jsme v malém domečku se zahrádkou, pěstovali zeleninu, ovoce, králíky, měli jsme vlastní vajíčka. Vzpomínám na krásná nedělní odpoledne, večery třeba nad Člověčem, nezlob se. Hráli jsme s babičkou a moc jsme se nasmáli, když se snažila „švindlovat“. Měla jsem plno kamarádek a báječné sousedy. Nic nepřikrášluji. Krásné byly Vánoce, pod stromčkem nikdy nechyběly knihy.

V 17 letech jsem končila 11letou střední školu, byla jsem přijata na pedagogickou školu v Litomyšli. Nemusela jsem hledat zaměstnání, dostala jsem umístěnku na vesnickou školu. Dodnes ráda vzpomínám na bývalé kolegy. Dostala jsem na starost vesnickou knihovnu, hrála jsem divadlo s místním souborem, cvičila děti v Sokole. Plat učitelky, později ředitelky nebyl moc velký, ale byla jsem spokojená. Nesetkávala jsem se s nevráživostí ani v zaměstnání, ani v místě bydliště. Vzpomínám si, že jsem každou sobotu jezdila do Brna na dopolední divadelní představení, chodila jsem cvičit do Sokola, cvičila jsem v Praze na Spartakiádě. Osm let jsem chodila do hudební školy a učila se hrát na klavír. Samozřejmě jsem chodila také tancovat. Když jsem se vdala, přibýly starosti.

Jak vidím dnešní společnost?

Vadí mi, že ČR patří k zemím s vysokým počtem týraných a usmrčených dětí. Děti by měly vyrůstat v láskyplném prostředí, v radosti a porozumění. Vadí mi zvyšující se domácí násilí.

Velmi mi vadí korupční politika, způsob rozpočtové politiky vlády, řešení daňové politiky na úkor krajů.

Roste kriminalita, přibývá vražd, podvodníků, ale počet policistů, hasičů je snižován. Neustálé škrty mohou časem vést k rozkladu ozbrojených sil – armády policie i hasičů. Vadí mi exekuce, postup exekutorů.

Česká ekonomika zpomaluje, zvýšil se počet lidí bez zaměstnání. Přitom je všechno dražší než v okolních zemích – vodou počínaje, vajíčky konče. Máme nejdražší benzín, nejdražší elektřinu, klesla kvalita potravin. Domů si lidé nosí staré zboží, nekvalitní tavené sýry bez mléka, vepřové kotlety nastavené vodou se solí a chemickými přísadami. Řetězce se tak snaží udržet co nejnižší ceny potravin.

Na druhé straně máme mnoho předražených politiků, poslanců, ministrů, poradců, náměstků, expertů...

Zhoršily se mezilidské vztahy.

Květa – ročník 1940

(vysokoškolské vzdělání, pracující důchodkyně, žije s partnerem, má 2 děti)

Je to obtížná otázka vzhledem k velkému věkovému rozdílu – mezi 17 lety a nyní 72. V 17 jsem maturovala a rozhodovala se pro studium na VŠ. Měla jsem jasný cíl – co chci studovat, kde chci studovat a co bych chtěla v budoucnu dělat...

Přátelé, spolužáci a blízký člověk mi vyplňovali čas a rozhled, moc prostoru na zájem o politiku a sociální sféru nezbyvalo. Rodinné poměry mě nutily žít velmi skromně, proto jsem se po příchodu na VŠ zapojila nejen do sportovního a mládežnického dění, ale stala jsem se „promvědkou“ s malým, nicméně pravidelným příjmem.

VŠ mě naučila úctě k vědění, pokoře, odpovědnosti za můj výkon. To dnes chybí, také proto, že místo docentů a profesorů učí magistři. Naučila mě angažovanosti – jak ve vrcholných orgánech okresu a kraje, tak i v politických akcích – včetně aktivní účasti v roce 1968.

Dřívější doba mi dala sociální jistoty. Za 4 roky jsem i z malého asistentského platu získala 2-pokojový družstevní byt, vybavila ho, zaplatila si autoškolu, další vzdělávání, vychovali jsme 2 děti (i na VŠ).

Na dnešní společnosti mi vadí sprostota, povrchnost, neúcta lidí k sobě. Pohrdání vzděláním. Ožebračování rodin s dětmi (mám 4 vnoučky) a seniorů. Nezáměr o péči o člověka. Bohužel!

Libuše – ročník 1941

(1941, středoškolské vzdělání, důchodkyně, žije sama, má 2 děti)

Svůj život jsem z větší části prožila v socialismu, ale neměnila bych za dnešní tak zvanou demokracii a kapitalismus. I když jsem nesměla studovat školu, kterou jsem chtěla, neměla jsem se špatně, měla jsem celkem slušnou práci. Když přišla v roce 1989 revoluce, byla jsem strašně nadšená, ale to mě už dávno přešlo.

Dnešním mladým lidem vůbec nezávidím, je velká nezaměstnanost, já sama jsem již dost dlouho vdova, vychovala jsem 2 syny, kteří na tom nejsou nejlépe. Mladší už byl 2x bez práce a snacha po rodičovské dovolené práci nemá. Moji dva větší vnuci vystudovali elektrotechnickou průmyslovku a pořádnou práci nemůžou sehnat, mají jen bídně placenou brigádu.

Já sama to velmi těžce snáším, jsem ve stresu a špatně spím.

Současná vláda je samá korupce, vede to v tomto státě od 10 k 5. Obyčejní lidé ji vůbec nezajímají, všechno buď rozkradli, nebo prodali do ciziny. Stát ztratil soběstačnost, ruší se továrny, zemědělská výroba, všechno se dováží, zboží a potraviny jsou nekvalitní (Čína, Polsko apod.). Také se mi nelíbí tak propastný rozdíl mezi bohatými a chudými.

Magdaléna – ročník 1942

(1942, středoškolské vzdělání, důchodkyně, žije s partnerem, má 2 děti)

Po maturitě na JSS (gymnáziu) jsem v roce 1959, kdy mě bylo 17 roků, nastoupila do jednoho litovelského strojírenského podniku s 1200 zaměstnanci, do mzdové účtárny. V podniku jsem potom pracovala i na jiných úsecích až do svého důchodu v roce 1997. Dodnes si dobře pamatuji, jak mě můj nový vedoucí provedl celým závodem, zavedl i do výrobního provozu a kladl na srdce, že musím každého a to i dělníka vždy pozdravit a chovat se ke všem starším s úctou.

Dříve bylo samozřejmé, že v autobuse nebo tramvaji jsme uvolňovali místa starším lidem, což se dnes vůbec neděje. Dojíždím každý týden ze školy do Litovle a ještě se nestalo, aby mladý člověk pustil sednout staršího. Mladí lidé mají na uších sluchátka a dělají nejen, že neslyší, ale i nevidí.

Každý musel dříve pracovat, jinak byl uvězněn a souzen jako příživník. Dnes se mladí lidé, kteří neseženou hned po škole zaměstnání, nenaučí pracovat, chtějí co největší mzdu, jinak do práce nenastoupí a jsou raději na podpoře. Můj první platový výměr byl – hrubá mzda 690Kčs a i tehdy stály lodičky v Domě módy v Praze 150Kčs, kolegyně mně je ze služební cesty přivezla na ples. Mezi zaměstnanci byla větší družnost a kamarádství na pracovišti, které se změnilo po roce 1970 po politických prověrkách, kdy řada lidí musela svoje dosavadní místa opustit, a lidé si přestali důvěřovat.

Dříve bylo pro studenty snadnější jet o prázdninách na brigádu a vydělat si nějakou korunu. Mám dva vnuky, kteří by si chtěli přivydělat, ale brigádu dnes těžko shání.

Nebyla televize, počítače, mobily, chodili jsme každou neděli na odpolední čaje, kde se podávalo jen nealkoholické pití, neexistovaly mezi mladými drogy. Navštěvovalo se více divadlo a kino, protože nebyla jiná zábava. Dnes někteří mladí lidé v divadle ani nebyli. Nebylo tolik aut, ta byla jen na poukazy za dobrou práci, později na pořadník, jezdilo se vlakem a autobusem.

K dostání nebylo tolik zboží co dnes, vše se hůře shánělo i přes známé, ale tím více jsme si všeho vážili. Byla pro nás vzácnost, a to jen jednou v roce okusit cizokrajné ovoce – banány, mandarinky, pomeranče.

Na dovolenou se člověk dostal jen do socialistických zemí a na vízum do Jugoslávie. Mnoho lidí přes Jugoslávii opouštělo republiku. Na poukazy ROH se jezdilo na mnoho míst po celé republice na dovolenou.

Nebyly tak velké majetkové rozdíly jako dnes. Dříve jsme mezi sebou ve škole nevyklučovali děti jen proto, že nemají oblečení podle módy, která se zrovna nosí. Byli jsme mezi sebou kamarádští a drželi více při sobě. Vyrůstali jsme ve skromnějších podmínkách, ale užili jsme si mnoho radostí, měli více pohybu venku, neseděli doma tak, jak to dělají dnešní děti u počítačů.

Bylo přístupnější bydlení pro mladé rodiny, většina dostala podnikové byty nebo si postavila rodinné domy svépomocí.

Byla větší bezpečnost ve městech, nikdo se nemusel bát o děti jako dnes.

Myslím si, že dnešní společnost je převážně orientovaná na materiální výdobytky a postrádá sociální citění. Rodiny a manželství držely více při sobě.

Troufám si říci, že jsme měli mnohem snadnější vstup do života dospělých, než mají i přes veškeré technické vymoženosti a snadnější přístup k cestování dnešní mladí lidé.

Marie – ročník 1943

(středoškolské vzdělání, důchodkyně, žije s partnerem, má 2 děti)

17 let mi bylo v roce 1960, tedy své mládí, jak ostatně většinu svého života, jsem prožila v režimu, který pro mne byl, je a vždy bude zločinecký. Dnes žijete ve svobodné zemi a věřte, že to je úžasné. V 17 letech jsem maturovala na jedenáctiletce. Ne ve vysněných šatičkách, ale ve svazáckém. Místo dřívějších, kvalitních gymnázií z nás komunisti udělali jedenáctiletkou „rychloukašy“. Strýčka jsem měla katolického faráře. Tím jsem dostala nálepku „není vypořádána s náboženskou otázkou“. To znamenalo nedoporučit ke studiu na vysoké škole, obzvláště ne na pedagogickém směru. Zvolila jsem nadstavbové studium a nelitovala jsem.

Dnes je mnoho nezaměstnaných. My jsme dostali umístěnky, hlavně do pohraničí, tam jsme museli nastoupit. Zaměstnání několikrát měnit nebylo žádoucí, člověk byl fluktuant = takže špatně. Studovat nebo pracovat v zahraničí bylo zcela nemožné.

Přes to, že všichni pracovali, v továrnách na 3 směny, v obchodech to nebylo vidět. Stály se fronty a to na vše. Od deníku „Rudé právo“ přes potraviny, oblečení, spotřební zboží až po auta. (Pokud lze třeba Trabantu autem nazvat.) Žádost o pevnou telefonní linku bylo nutné odůvodnit, z jakého důvodu ji potřebuji. I tak se na ni čekalo rok i déle.

V zimě lyžovat jezdil jen málo kdo a jen na domácí hory. Neexistovaly lyžařské vleky. Svah jsme nejprve ušlapali a potom lyžovali. Začínaly letní dovolené k moři, ovšem jen do socialistických zemí. K cestě do kapitalistických zemí musel být devizový příslib. Ten byl drahý a dostal ho jen spolehlivý občan = komunist. Pojmy Řím, Tibera, Londýn, Oxford, Avignon, to bylo něco nedosažitelného, co nádherně znělo. Když jsem téměř v 60 letech mohla tato místa navštívit, můj pocit byl nepopsatelný, úžasný. Máte možnost cestovat bez problémů, vycestovat kamkoliv, vaňte si toho. V minulém režimu lidé z naší krásné země utíkali „na Západ“. Oni neutíkali někam, ale od někudy a to je rozdíl.

Co se týká technického rozvoje, televizory v domácnostech byly ojediněle. Dnes se žije pohodlněji. Otočím kohoutkem a teče i teplá voda, nebo mám teplo v celém bytě. Dřív mi trvalo hodinu, dospět k popsání výsledku. Všechno se vyřizovalo ústně, dojitím někam. Dnes zvednu mobil nebo sednu k internetu a je to. Počítač je super, zdroj zábavy, vědění i pomoci. Zůstává ale u počítače člověk sám. My jsme měli zábavu venku, v kolektivu vrstevníků. (Asi to bylo lepší.)

Mezi lidmi bylo více slušnosti, méně násilí a nenávisti. Mezilidské vztahy jsou pokřivené a takové to „lidství“ je přímo tristní. Je tu hodně špatného, o mocných této země hanba mluvit. Žijete ale ve svobodné zemi, kde můžete změnit všechno. V nesvobodné zemi

není šance změnit vůbec nic. Tak je jen na vás, mladých, jakým směrem se život v této zemi bude ubírat.

Marta – ročník 1944

(středoškolské vzdělání, důchodkyně, žije s partnerem, má 1 dítě)

Společnost v době, kdy mi bylo 17 let, od dnešní se lišila v jejím uspořádání. SOCIALISTICKÁ a KAPITALISTICKÁ. Dvě rozdílné společnosti.

17 let mi bylo v roce 1961. Byla jsem mladá, plná elánu a plánů. Svět byl pro mne krásný. Jurij Gagarin vzlétl do vesmíru, maturovala jsem a pokračovala ve studiu na Pedagogickém institutu v Trnavě na Slovensku, kde jsme bydleli.

V socialistické společnosti vládla diktatura. Ale nemuseli jsme mít strach z násilníků v nočních hodinách, nebyli bezdomovci hladní a špinaví, žili jsme až na výjimky v průměru. Všichni chodili do práce, lidé dostávali byty a na pracovištích bývalo veselo. Pracující jezdili na rekreaci ROH téměř zadarmo i s rodinami. Život byl veselejší, družnější a nevládla závist a zášť člověka proti člověku. Lidé se zúčastňovali na neplacených brigádách v rámci akce „Z“, společnými silami stavěli mateřské školky, chodníky, obchody a podobně. Samozřejmě, zboží nebylo tolik jako dnes, jižní ovoce nám bylo vzácné, s pomerančem jsme se podělili v rodině večer, když celá rodina seděla u společného stolu. Hráli jsme různé společenské hry. V televizi běžel jeden program.

Dnes je všeho zboží dost, ale nejsou peníze, mandarinky nemají chuť, banány hnilí na pultech a rodina nežije, jak by měla. Naše generace vyrůstala ve skromnosti, byli jsme vedeni k úctě k rodičům, učitelům, vážili jsme si starých lidí a naučili jsme se hospodařit a šetřit na rozdíl od mladé generace. Pokud jsme měli půjčku, tak jsme měli 100% jistotu, že ji splatíme, protože byla práce. Ale to jsem již trochu dál, a o 10 let starší.

Společnost se lišila v mnoha směrech. Ze socialismu jsme se vrátili do kapitalismu. Krok místo dopředu, tak zpět. Z mého pohledu „CHYBA“! Sametovou revoluci podpořili studenti, herci i nespokojení občané (kteří se těšili z navrácení majetku.)

Dnes studenti jsou opět v ulicích, nechcou platit studia, ale musí si uvědomit, že žijí v kapitalistické společnosti, kde se za všechno platí. V listopadu 1989 si to vybojovali. Ideální společnost zatím neexistuje. Samozřejmě, byly i v socialistické společnosti nedostatky. Bylo bolestné v roce 1948 znárodnování majetku násilným způsobem, stejně po roce 1989 bylo bolestné pro mnoho občanů, když přišli o práci při zavírání podniků. Do práce chodili rádi.

Když mi bylo 17 roků, denně jsem dojížděla autobusem do školy. Sedla jsem si v autobusu poté, až seděli starší lidé, dnes jsem starší já a opět v autobuse stojím, zatímco studenti se sluchátkama v uších, případně s mobily v rukách SEDÍ.

Žiji v dnešní společnosti ve stresu z dalšího života nás všech.

Milena – 1944

(středoškolské vzdělání, důchodkyně, žije sama, má 2 děti)

- Technický pokrok
- Počítače
- Nebyl tak velký provoz aut
- Čistější životní prostředí
- Neměli jsme možnosti cestovat
- Neměli jsme možnosti učit se cizí jazyky
- Byli jsme hodně naivní a nezkušení oproti dnešní mládeži
- Byli jsme nezkušení v oblasti sexu
- Klad byl, že nebyly drogy
- Uzavíraly se příliš brzy sňatky

Miluše – ročník 1944

(vysokoškolské vzdělání, důchodkyně, žije s partnerem, má 1 dítě)

V mých 17 letech jsem studovala, neměla žádný vztah k politice, měla jsem jako studentka jiné starosti. Když se ohlédnu na tu dobu dnes, myslím si, že nebyla tak zlá, jak se dnes říká. Nic zásadního nám nechybělo, byl všude v celku řád a pořádek. Dnešním mladým lidem v mnoha ohledech vůbec nezávidím. Mají dost těžké postavení – nedostatek pracovních míst pro absolventy škol, bytová situace atd. Na druhou stranu mají většinou

vysoké nároky a mnozí i vlastnosti, které se za našeho mládí považovaly za špatné. Každá doba má své klady i zápory.

Miriam – ročník 1946

(středoškolské vzdělání, důchodkyně, žije sama, má 3 děti)

V čem se liší společnost, když mi bylo 17 let od té dnešní?

V mnoha ohledech.

Navštěvovala jsem stření školu. Tam jsem se dostala jen díky svému úsilí. Rodiče totiž měli pole a o mně rozhodoval někdo jiný – ne rodiče, ani já. Žili jsme na vesnici. Pro mne samozřejmě využít jakoukoli možnost vydělat si peníze na nákup něčeho navíc (knihy, oblečení). Doma v rodině povinnosti – rodiče pracovali v JZD. Děti dnes si mohou svobodně vybrat, kam studovat, povinnosti doma velice málo.

Tenkrát žádná televize, auto. Toto nám ale nevadilo. Ve volném čase jsme chodili více do přírody, do kina, tančit a vůbec se bavit. Všechno bylo v porovnání s dneškem méně náročné na finance. Veškerá kultura byla prodchnuta dobou. I když lidé neměli mnoho financí, ale měli k sobě blíž. Neměla jsem obavu projít večer Přerovem. Nebála jsem se sama kdekoliv v parku nebo v přírodě. Dnes, když jdu Přerovem, tak se určitým ulicím musím zcela vyhnout – nebezpečí napadení, okradení.

Dnes všude plno aut a v nich jeden člověk. Chováme se k životnímu prostředí hrozně. Všude plno odpadu. To tenkrát ještě nebylo. Dnes každá věc, co kupujeme, příliš zabalena. Všude plno zboží, věcí, které k životu stejně nepotřebujeme. Sklady přetékají, vše se vozí po silnicích, které se ničí.

Pokud se týká cestování. Tak to stejně jako dříve si mohou dovolit jen ti, co na to mají finance – důchodci asi ne.

Velkým přínosem této doby pro mne jsou počítače (pro mou profesi), internet a vše, co s tím souvisí, přístup k informacím.

Co se mi nejvíc nelíbí, to je honba všech bez výjimky za penězi. Objeví se jakýkoliv projekt, je výborný, ale brzy z něj je cítit opět honbu za penězi.

Majetek tenkrát neměl hodnotu, za to dnes je nadhodnocen. Zisk by měl být přiměřený. Gamblerství, drogy, to jsme neznali ani jsme nevěděli, co to je.

Když mi bylo 17, tak se lidé měli více rádi, nezáviděli si tolik, společnost nebyla tak rozdělena – chudí – bohatí, ale jen na ty, co byli ve straně a na ostatní. Ve společnosti, když mi bylo 17 let, bylo více pozitivního. V dnešní společnosti vychovat morálního člověka nemožné.

Olga – ročník 1946

(středoškolské vzdělání, důchodkyně, žije s partnerem, má 2 děti)

Přikládám svoji kolokviální práci na toto téma v letním semestru U3V „Společenské vědy“ - akademický rok 2009/2010.

V čem je dnešní společnost jiná, než ta, kdy Vám bylo 17 let?

Zadání tématu související s velmi zajímavou přednáškou „Sociální soudržnost, sociální inkluze a exkluze“, mně vrací do krásné, vzdálené doby mládí a vede k přemýšlení a srovnávání.

Na začátku tohoto přemýšlení stojí Hérakleitovo „Pantia rhei“ – vše plyne, vše se mění, vše je v pohybu. Čas uběhl od mých 17 let úctyhodnou vzdáleností a nezanechal své proměny jen na mé osobě a úzce rodinných vztazích a vazbách, ale poznamenal změnami celou společnost, ve které žiji.

Ve srovnání těchto změn bych se chtěla vyhnout idealizaci doby mládí, která bývá (často možná neprávem) starší generací podsouvána. Idealizaci v duchu písně „Za našich mladejch let, bejval svět jako květ, bejvávalo dobře“. Na druhou stranu, kdo mohl jako já prožívat své mládí šťastně a spokojeně, vzpomíná na ně rád.

Ale protože člověk nežije svůj život izolovaně, jsou jeho soukromé, osobní dějiny úzce spjaty s dějinami společenskými. Uvědomuji si, že jsem ve svých 17 letech problémy tehdejší společnosti příliš neřešila. Vnímala a přijímala jsem komunistickou totalitu, do níž jsem se narodila, jako danou nezměnitelnou skutečnost, ve které žiji a s níž je nutno se smířit. Jako poválečné dítě jsem neměla možnost ani zpětné společenské reflexe, takže jsem řadu tehdejších praktik brala jako samozřejmost a nutné zlo. Třeba to, že o přijetí na

střední i vysokou školu rozhodoval kromě studijních výsledků nemalou, často rozhodující měrou i posudek týkající se rodičů studenta. Posudek, vypracovaný stranickými funkcionáři tehdejšího tzv. „občanského výboru“. Protože moje rodina patřila k těm, které byly „nábožensky zatížené“, věděla jsem o svých omezeních. Brzy jsem se smířila s tím, že vytoužené učitelské povolání bude pro mě „tabu“. Znamenalo totiž celoživotní přetvářku, zapření víry v Boha, která od mládí zásadně formovala můj život.

O společenské exkluzi jsem ve svých 17 letech neuvažovala, i když jsem ji spolu s mnoha jinými vlastně svým způsobem také prožívala. Pro mě znamenala jen omezení ve výběru studia a budoucího povolání, pro mnohé jiné (děti farmářů, živnostníků, „kulaků“, disidentů a jiných „třídních nepřátel režimu“), ale znemožnění přístupu k jakýmkoli vyšším formám vzdělání i dalšího životního uplatnění. Můj otec zaplatil za věrnost svému náboženskému přesvědčení ztrátou vedoucího postavení. Že se novým ředitelem stal jeho bývalý osobní řidič, tzv. „dělnický kádr“, bez příslušného vzdělání a kvalifikace, to tehdejší společnosti nejen nevadilo, ale naopak – bylo to v ní běžnou praxí.

Takže moje odpověď na otázku, v čem je dnešní společnost jiná, zní: především v míře svobody a demokracie. I se svými úskalími jsou tyto hodnoty neoddiskutovatelnou nejvýznamnější společenskou změnou a přínosem polistopadového vývoje v naší republice. Jejím občanům byly navraceny léta upírané základní svobody: slova, vyznání, přístupu k informacím. Otevřené hranice umožnily cestování, obchodní výměnu, studium v zahraničí, zahraniční kontakty. Dnes mi připadá neuvěřitelný strach, s nimž naše známá z tehdejší Spolkové republiky Německo parkovala své auto v jiné ulici, jen aby neupozornila naše sousedy na svou návštěvu. O povinnosti informovat útvar „zvláštních úkolů“ zaměstnavatele o každém kontaktu s cizincem nemluvě.

Svoboda ale má svá úskalí. Zvláště zapomíná-li na zásadu, že „moje svoboda končí tam, kde začíná svoboda toho druhého“. Svoboda informací dnes umožňuje tisku, a to nejen bulvárnímu, zveřejňovat často neověřené zprávy nejdůvěrnějšího charakteru, množí se žaloby na ochranu osobnosti. Velkým nebezpečím je nekontrolované i nekontrolovatelné zneužívání internetu jako veřejného komunikačního a informačního prostředku, který umožňuje šíření názorů nejružnějších radikálních skupin, pornografie, násilí aj. Nebezpečí znamenají dle mého názoru i nově pronikající duchovní vlivy, jednotlivců, skupin a sekt, slibující a prostředkující nejružnější duchovní zážitky. To vše může znamenat ohrožení zvláště pro mladou generaci, která své životní hodnoty a směřování teprve hledá a snadno se nechá ovlivnit nejružnějšími lákavými nabídkami. A těch jí dnešní společnost, i díky obrovskému technickému pokroku, poskytuje na rozdíl od mého mládí opravdu hodně. V orientaci na správný výběr z těchto nabídek by mladým lidem měla pomoci rodinná výchova i citlivé vedení pedagogů.

Rozvoj tržní ekonomiky a otevřených obchodních styků se všemi zeměmi přinesl zásadní změnu v oblasti obchodu. Proti těm často uváděným totalitním frontám na banány a pomeranče a úzké, takřka uniformní nabídce spotřebního zboží, jsme dnes zahlceni nabídkou nejširšího sortimentu, značek a kvality, umocňovanou vnucující se reklamou. A protože „s jídlem roste chuť“, stoupají nároky jednotlivců, roste snaha vyrovnat se těm druhým, mít stále víc. Víc, než potřebuji i spotřebuji. Supermarkety i v době krize praskají ve švech, obchodníci se radují, konzumní společnost roste. Ale jsme opravdu také spokojenější a šťastnější?

Myslím, že mnoho pravdy má citát, který říká, že „moderní doba dokázala svou technikou podstatně zkrátit vzdálenosti, ale nevytvořila žádnou blízkost“. Roste izolovanost člověka. Mladí lidé se sluchátky na uších nebo s očima hodiny upřenými na obrazovku televizoru či počítače, v horším případě na obrazovku herního automatu. Lidé v produktivním věku vtažení do vysokého pracovního nasazení a konkurenčního boje o pracovní pozice. Rozpadající se tradiční model rodiny. Staří lidé marně čekající na návštěvu svých nejbližších.

Na druhé straně působí v dnešní společnosti díky svobodným možnostem řada organizací a neziskových aktivit snažících se lidskou „blízkost“ druhým prostředkovat. Domy na půl cesty pomáhající společenské integraci dětí z dětských domovů, chráněné bydlení pro postižené, osobní asistence dobrovolníci v zařízeních sociální sféry, azylové domy, domy pro matky v tísní, hospicové hnutí, domy pokojného stáří, nejružnější církevní sociální zařízení aj. Ti, kdo se angažují v těchto činnostech, pochopili své místo ve společnosti jako službu druhým. Měli a mají odvahu vystoupit z izolace i z honby za

ekonomicky nejvýhodnějším postavením a vytvářet „přemostující sociální kapitál“. Nebudou nikdy většinou. Spíš tou špetkou soli potřebnou k tomu, aby dnešní na zisk, úspěšnost a prosperitu zaměřená společnost neztratila svoji „chuť“.

Svoboda otevřela nové možnosti také v hospodářské a ekonomické oblasti. Proti dřívějším centrálně státem řízeným národním podnikům se otevřely možnosti jak pro soukromé podnikání, privatizaci velkých závodů a vznik nových soukromých firem, tak i pro příliv a vliv zahraničního kapitálu. Zisky i ztráty těchto velkých změn závisejí nejen na podnikatelské odvaze, kontaktech a průbojnosti jednotlivců, ale i na jejich čestnosti, odpovědnosti, poctivosti, neúplatnosti, spolehlivosti, věrohodnosti. Možnosti dříve netušených zisků jsou pro mnohé velkým pokušením a otevírají příležitost k podvodům, korupci, krádežím, tunelování.

Proti dřívější mzdové nivelizaci a platovému rovnostářství umožňují dnešní neúměrné mzdové rozdíly mezi soukromou sférou a státním sektorem stále větší rozevírání ekonomických nůžek ve společnosti a růst sociálních rozdílů mezi jednotlivými vrstvami obyvatelstva. K tomu přispívá i růst nezaměstnanosti – pojmu, který jsme my studenti znali jen z učebnic dějepisu.

I dnešní společnost je tudíž poznamenána sociální exkluzí. Zatímco v době mého mládí byla její příčina ponejvíce politická, - vylučování byli především „třídní nepřátelé socialistické společnosti“, dnes jsou příčiny společenské exkluze ekonomické, sociální, příp. individuální. Vylučované skupiny tvoří lidé nezaměstnaní, zadlužení, zdravotně postižení, etnické menšiny, bezdomovci, osamělí důchodci, ale často i početnější mladé rodiny. I když stávající sociální zabezpečení těchto skupin prostřednictvím různých forem státní podpory je zatím natolik dostačující, že přispívá k sociálnímu smíru, obávám se, že vývoj směřující k nutnosti úsporných opatření nejrůznějších „krizových balíčků“, může jejich situaci v budoucnu podstatně ztížit.

Je otázkou, do jaké míry bude naše společnost chtít a umět uplatňovat a rozvíjet i horizontální rozměr soudržnosti. Nemohu říci, že bychom v současné době byli v tomto ohledu úplně necitliví. Stačí si připomenout ohlas velkých medializovaných akcí: sbírky Adventních koncertů, fondu Paraple, Kuře, konto Bariéry, Tříkrálové charitní sbírky, akce organizace Člověk v tísni, ale i nejrůznější kulturně společenské akce s výtežkem věnovaným pro charitativní účely. Zanedbatelné nejsou ani sponzorské dary větších či menších podnikatelských subjektů i jednotlivců. Velkou lidskou sounáležitost vždycky dokáže vzbudit i živelní katastrofa, ať už to byly tuzemské povodně, nebo třeba zemětřesení na úplně opačném konci světa. Ovšem obětavost dárců zdaleka nestačí dosáhnout svou pomocí ke všem potřebným.

Sociálně soudržná společnost, v níž si budou všichni rovni a nikdo nebude vylučován, je ideálem, který se lidstvu zatím nepodařilo uskutečnit. Všechny historické pokusy o jeho uskutečnění ztroskotaly. Alegoricky výstižně to popisuje Orwellův román „Farma zvířat“. To ale neznamená, že se lidé mají vzdávat úsilí se tomuto ideálu alespoň přibližovat a míru sociální exkluze co nejvíce snižovat. Ne jen programovými prohlášeními a písemnými úmluvami na národní i mezinárodní úrovni, ale účinnými praktickými opatřeními s konkrétními dopady do života všech vrstev obyvatelstva. Jak moc se to bude dařit, nezáleží jen na politicích, ale i na každém členu společnosti, na nás všech, kteří spoluvytváříme dnešní společenské klima. I my můžeme přispět k tomu, aby v něm bylo méně sobectví, vzájemného osočování a sporů, závisti, podvodů, korupce, předsudků a více poctivosti a čestnosti, obětavosti, tolerance, zájmu o člověka, ochoty ke službě a občanské angažovanosti.

Patricie – ročník 1946

(vysokoškolské vzdělání, důchodkyně, žije s partnerem, má 3 děti)

Dříve:

Jiný politický systém, období nesvobodnější ve společnosti. Společnost byla hospodářsky i vědeckotechnicky méně vyspělá. Prostě pokrok ale nikoho nezastaví. Společnost nebyla nastavena tak konzumně jako nyní. V každodenním životě existoval nedostatek mnoha druhů zboží včetně základních potravin a hygienických potřeb. Omezené byly možnosti cestování do zahraničí, a to především do tzv. kapitalistické ciziny. Zažila jsem politické frekvence, nucenou a vsudypřítomnou angažovanost (shromáždění na 1. máje, výzdoba domů, 7. listopad apod.) pod tlakem o ztrátě zaměstnání, nucenou účast

v dětských a mládežnických organizacích (pionýrská organizace, SSM). Obtížné uplatnění, když jsem nebyla členkou KSČM (IT specialista byla jedna z možností). Omezované možnosti studia. Všudypřítomná obava ze špiclů, donašečů.

Na druhou stranu, dle mého názoru, existovala větší soudržnost mezi lidmi, větší mezigenerační soudržnost, více přátelství a mnohem méně rivality na pracovištích. Větší ochota ke spolupráci a pomoci navzájem. Ne vždy byly peníze až na prvním místě, bylo méně konzumu v lidském počínání.

Nyní:

Jsem toho názoru, že lidem se obecně lépe žije v demokracii se sociálními prvky, s mezilidskou soudržností než v otravném a bezohledném kapitalismu, orientovaném na výkon, úspěch, peníze. Zejména těžce se smírují s nízkou vymahatelností práva, všudypřítomnou korupcí, lží, rozkrádáním, degradací hodnoty vzdělání (kdy lze diplom fakticky koupit), s rozdmýcháváním sociální a mezigenerační nenávisti („socky“, „důchodci“), s degradací morálních hodnot.

Na závěr:

Kdybych mohla věci vrátit, nikdy bych nedovolila sovětským vojákům vstoupit na Českou zem. Vymazala rok 1948, tedy zejména uchopení moci komunisty. Má vlast by vzkvétala jinak a i můj osud by byl jiný. Ale kdo ví?

Radka – ročník 1946

(vysokoškolské vzdělání, důchodkyně, žije s partnerem, má 1 dítě)

Když mi bylo 17, byla jsem šťastná – studovala VŠ, žila na koleji, kde jsme si užili spoustu legrace. Kolektivně jsme se scházeli ve sportce či v kulturních soužití. Nikdy mě nenapadlo, že bych ze školy odešla, či dělala svým rodičům starosti. Domnívám se, že tehdejší mládež měla větší zodpovědnost ani už tak vůči sobě, jako k jiným. Rodiče nás příliš nekontrolovali, protože nám důvěřovali a bylo to samozřejmé, že je neklameme.

Protože jsme žili v době (60. léta), tak jsme si neuvědomovali, že nemůžeme vycestovat či se zabývat podobnými záležitostmi, neznali jsme možnosti a ani nás to netrápilo. Cením, že dnes má mládež větší, neomezené možnosti tohoto typu, ale to se odráží i v chování a pohledu na svět.

Jsou vzdělanější, mají větší možnost sebevzdělávání, ale k naší generaci jsou arogantnější a někdy vidím, že nám dávají vinu, že jsme byli, jak ovce, které jen poslouchaly. Ale každé + má své –. Je více nástrah – drogy... atp.

Toto mě trápí i větší kriminalita, posunutí sexuální život, uvolněné mravy. Vím, o čem mluvím, protože jsem 45 let pracovala ve školství. Na každém kroku vidí, jak se mohou lidé mít proti vyjádření starších. Zákony jsou na jejich straně a to se mi nelíbí. Protože mnohdy neznají mantinely.

Nevím, zda bych chtěla být ve věku 17 let. Je to větší boj o místo na slunci. Takže bych zakončila svou úvahu. Jsem ráda, že mám své jisté, mohu se věnovat zálibám, na které jsem neměla čas a držím palce novodobé mládeži, aby prožili tak spokojený život, jako jsem měla já.

Romana – ročník 1946

(vysokoškolské vzdělání, důchodkyně, žije sama, má 1 dítě)

Na otázku „V čem se podle mne lišila společnost v době, kdy mi bylo 17 let, od té dnešní společnosti“ – není snadná odpověď. 17 let mi bylo před 49 lety a to je značný kus života. Pokusím se stručně načrtnout zásadní rozdíly, jak je vidím.

Řekla bych, že byla **jiná** a to právě o těch 49 let. Za 49 let společnost prodělala nespočet změn technického pokroku, který se neustále zrychluje a s dobou před 50 lety se opravdu srovnat nedá. Až si člověk začíná klást otázku, jestli je to vůbec k dobru společnosti. Někdy mi připadá, že se lidé k sobě navzájem chovají stejně jako k technickým předmětům. Nevyhovuje – zahodím – pořídím si nový. Lidé spoléhají víc na předměty, všichni všechno musí mít, všechno nejnovější, ale zakrňuje v nich kreativita, poradit si s tím, co zrovna je po ruce. Jako například kuchyně: jakých změn doznala kuchyně ve srovnání s dobou mých 17 let. Nedá se porovnat. A většina mladých žen, které tyto kuchyně mají a doplňují je stále novými přístroji, vůbec neumí vařit.

Dále bych řekla, že byla **stejná**. Stejná, co se týká lidských povah, jejich chování v reakcích na nástrahy života. Lidské povahy se nemění ani po staletích. To vidíme i při

pohledu do historie. Například Shakespearova dramata: I když se dnes režiséři snaží je „zmodernizovat“ a zasazují je do moderních kulis, láska, nenávist, touha po moci v lidských životech je stejná.

Dále bych řekla, že **dnešní společnost je lepší**, je demokratická a svobodná. Nám stále někdo říká, co je a co není správné, ale nenechal nás, abychom se o tom mohli přesvědčit sami. Stále nám někdo vyprávěl o tom, jak prohníla je kapitalistická cizina, ale nikdy nás tam nepustili, abychom se mohli sami přesvědčit, jak tam lidé žijí. Stále nám někdo vyprávěl, jak je v Sovětském svazu všechno největší, nejlepší a když se tam někdo dostal, nevycházel z údivu, jak bylo všechno jinak.

Dále bych řekla, že **dnešní společnost je horší**, co se týká vztahů mezi lidmi a postoji k životním hodnotám. Co nikdy nepochopím a neodpustím, je surové chování k dětem. Já jsem studovala na technice v Praze a bydlela na koleji. Jedna naše spolužačka přišla do jiného stavu, tatínek se vypařil, rodiče neměla, rozhodla se zvládnout vše sama. Jednoduše to nebylo, ale tehdy jsme se vlastně všichni zachovali jako smečka v přírodě. Malá Martinka bydlela načerno s námi na koleji, staral se o ni ten, kdo zrovna mohl. Žádná z nás tehdy neuměla vařit, vzpomínám si, že jsme zakoupily kuchařku „Vaříme dětem“. Kdo co vařil, poznamenal, aby Martinka neměla k jídlu stále to samé. Dítě jedno krásně přiborem už ve dvou letech, pohádku jí vyprávěla pokaždé jiná „teta“, no dítě jenom kvetlo. Nakonec to bylo veřejným tajemstvím, ale všichni dělali, že je vše v pořádku, i ta nejprotivnější vrátná. Dopadlo to dobře, protože mezitím byla zřízena speciální kolej pro studenty s dětmi.

No a nedávno jsem sledovala soudní případ: 26letá matka souzena pro zabiti dvouletého dítěte. Ona uvařila, dítě nechtělo jíst, tak ho zbila tak, že to dítě nepřežilo. Toto nikdy nepochopím. Psi nosí matky přes cestu v náručí, ale na klopýtající malé dítě jenom křičí. To ať mi někdo vysvětlí. Nechci tvrdit, že je to zásadní jev, ale řekla bych, že těch případů je moc. To dříve skutečně nebylo. Byly větší rodiny, starší děti se uměly postarat o mladší. Dnes 37letá známá „umělkyně“ se chlubit svými dvěma krásnými psy. „Doufám, že se někdy s nimi bude batolit i malý človíček.“ No, to asi bude leda ona sama, když je jí 37 let. Toto vidím jako z hlediska přírody jako velký problém. Byli taky i starší otcové, ale on měl třeba šest dětí, takže šesté dítě měl ve vyšším věku, ale dítě mělo sourozence. Koho bude mít dítě, které má ve dvou letech 70letého tatínka?

Toto bych řekla, že současná společnost podceňuje. Žádná závratná kariéra v reklamní agentuře/já práci v reklamě považují za naprosto zbytečnou a nesmyslnou/nemůže nahradit nový život započatý včas. Ty staré matky s prominutím také nechápu, ale nevím, co by mohlo přispět ke zlepšení.

Růžena – ročník 1946

(vysokoškolské vzdělání, duchodkyně, s partnerem, má 2 děti)

V čem se lišila společnost před 50 lety od té dnešní?

Ve spoustě věcí, ale největší rozdíl cítím v tom, že snad nikdy nejen před padesáti lety, nebyla společnost v tak hrozném morálním hnojišti, jako je nyní. Myslím, že fungovala většina rodin, dnes se rozpadá každá druhá. Děti vyrůstaly v normálním prostředí, které formovalo jejich představu o budoucím životě. Dnes má žena třeba i několik dětí, je samoživitelka, každé dítě má jiného otce, a mnoha mladými lidem to nepřijde zvláštní. A důsledek?

To vidí všichni učitelé ve školách. Děti jsou vyrostlé jako dříví v lese. Nemají žádnou úctu ani k té mace, potažmo k otci, pokud ho vůbec znají, nemají respekt k učitelům a k žádné autoritě. Všechno chtějí bez vlastního přičinění, všechno považují za samozřejmé.

Starší lidé nejsou v této společnosti uznáváni, jsou jen trpěni jako přítěž, kterou je třeba živit. I toto je důsledek špatné nebo žádné výchovy v nefungujících rodinách. A rozklad rodiny způsobuje všechno další zlo ve společnosti. Zneužívání drog, a to mám na mysli alkohol, narkotika, gamblerství a řadu dalších závislostí. Ty všechny vyžadují mít dostatek peněz. Rozpadly se, lépe řečeno, byly rozkradeny skvěle fungující podniky, které byly slavné a uznávané po celém světě, spousta lidí, slušných a pracovitých lidí, je bez práce. A ti, co nemají morální zábrany, loupí, kradou, přepadají kohokoliv, dokonce i babky a dědky. Není to ani měsíc, co ve vedlejší ulici dva takoví lumpové zabili dědu a ukradli čtyřicet tisíc korun v jeho bytě poté, co se tam v noci vloupali. Mají docela dobré vzory v současných českých elitách, hlavně v těch politických. Když si člověk pustí televizní

noviny, měl by mít vedle sebe kyblík, protože to, co tam předvádějí každý večer, to je opravdu na zvracení. Naštěstí má televizor vypínač.

Měli jsme zdravotnictví na vysoké úrovni, školství bylo naší chloubou. A dnes? Školy produkují nevzdělance s maturitou nebo s vysokoškolskými diplomy, kteří nemají základní vědomosti ani na úrovni základní školy.

Výčet toho, co se změnilo k horšímu, by mohl ještě dlouho pokračovat. A je smutné, že tak to podle průzkumů vidí 85% lidí. Těch 15% obyvatel jsou novodobí milionáři. Někteří z nich přišli k majetku jakžtakž poctivě, ale většina z nich své peníze nakradla hned po změně režimu nebo později. A tento stav je hodně špatný. Poctivou práci se k milionům přijít téměř nedá. Neznám milionáře učitele nebo prodavačku. Podotýkám, že nejsem žádná „stará struktura“, nikdy jsem nebyla v žádné straně, jen se mi hnusí praktiky našich veřejných činitelů a zbohatlíků, pro něž většina národa je jakýsi odporný hmyz.

Pro naši generaci seniorů nemá současná společnost ani jedno pozitivum nebo aspoň o žádném nevím. Naopak, mnozí sotva zaplatí z nuzného důchodu nájem a skromně se mají. Žádná kultura, žádné cestování, pokud člověk nemá z dřívějšíka nějaké peníze našetřené. Je to dost ponižující počítat každou korunu po desítkách let svědomité práce.

Ale abych jen nesýčkovala. Dvě nesporná pozitiva dnešní doba má. Sice jen pro důchodce s ušetřenými penězi a pro mladé lidi, ale aspoň tak. Všichni mohou, pokud na to mají, svobodně cestovat po celém světě. A mladí schopní a pracovití lidé mohou studovat všude, kde jen chtějí a svobodně si mohou vybrat zemi, ve které chtějí žít. To jim člověk – senior mohl závidět. Jinak opravdu nic.

Ale přesto, že vztahy a stav dnešní společnosti jsou hodně špatné, nemá smysl zaujímat po zbytek života postoj nějakého škarohlída, je třeba přijímat vše, co dny přinášejí, z té lepší stránky a aspoň trochu se z každého dne radovat.

Protože můj náhled na současnou společnost, a jistě i mých některých vrstevníků, je beze sporu ovlivněn i tím, že tehdy, před padesáti lety, jsme byli mladí, a proto i voda byla mokřejší, nebe modřejší a tráva zelenější. Dnes si už snad ani nechceme vzpomenout, že nebyly celý rok banány, že nebyl toaletní papír, že jsme museli povinně do prvomájového průvodu. Většinou si řekneme – bylo tenkrát lepší. Ale bylo???

Stela – ročník 1946

(vysokoškolské vzdělání, pracující důchodkyně, žije sama, má 1 dítě)

V době, kdy mi bylo 17 let, měli k sobě lidé blíže. Život byl skromnější, o to víc mě těší to, že jsem v této době vystudovala VŠ, i když jsem neměla ten správný kádrový profil a ani jsem si nemohla dovolit to, co dnešní mladí lidé. Na studium jsem si přivydělávala brigádami. Jsem ale nesmírně vděčná, že i v podmínkách daleko skromnějších než jsou dnes, jsem VŠ absolvovala. Po studiu jsem nastoupila do pohraničí, kde jsem se protloukala někdy v neúprosných podmínkách, jak se dalo.

Naučilo mě to ale vážit si toho, že jsem samostatná a soběstačná, že jsem nedostala nic zadarmo, že jsem schopna žít i v dnešní tak těžké době pro mladé rodiny, tak i pro seniory. V dnešní přetechtizované době a honbě za kapitálem mi chybí úcta k těm, kteří pro naši společnost už něco vykonali (senioři), neúcta dětí ke starším spoluobčanům, funkce rodiny a také nezáměr hlavně státních orgánů a problémy lidí v zoufalé životní situaci a hlavně úcta k lidskému životu (to i ve zdravotních zařízeních).

V neposlední řadě i to, jak to dnes ve státě vypadá, kde převládají korupční aféry, nesmyslné zákony, snižování životní úrovně střední vrstvy populace ale i všech ostatních obyčejných lidí, kteří se díky této politice dostali do této situace. Velký dík patří mým rodičům, kteří mi umožnili vystudovat a podporovali mě v rámci mých možností.

Světlana – ročník 1947

(středoškolské vzdělání, důchodkyně, žije sama, má 2 děti)

Každá generace si prožívá svoje starosti. V mých 17 letech byl klid. Nezajímalo nás, že vládnou nějakí komunisté. Nam tenkrát hrozili nějakýma imperialistama a to jsme ani nevěděli, co to je. Ke drogám, alkoholu, kouření, pornu atd. se takto mladí lidé ve většině nedostali. Dnes existuje jen kult mládí a krásy. Stále se mluví o dietách, závadných potravinách, éčkách, stresu, anorexii, bulimii, právech vězňů, právech dětí atd. Na dnešní 17leté číhá daleko více nebezpečí. Pokud jsme něco provedli, dostali jsme výprask i v těch 17ti. My měli respekt před rodiči i učiteli a starší lidé měli přirozenou autoritu.

Ale přesto doufám, že to ti dnešní 17letí povětšinou ve zdraví přežijí, tak jako my jsme přežili ty výprasky a imperialismus. Přesto bych se do těch let nechtěla vrátit. To člověk má to nejtěžší před sebou. Vybudování kariéry, hledání partnera, výchovu dětí, kde bude bydlet, eventuálně nějaký ten rozvod. Nejkrásnější věk je důchodcovský. Kromě nemoci žádné starosti člověk nemá. Dělá si, co chce a těch možností je obrovská spousta. Jen se nesmí upnout jen na některé osoby, a pokud v mládí alespoň trochu myslel na stáří.

Lidé vždy budou zneužívat, když jim někdo neporoučí. Dovedete si představit, až v Číně bude demokracie? Tolik lidí se bez facek kočírovat nedá.

Takže přeji všem, ať se stáří dožijí a ať si ho hlavně užijíiiiiiiiiiiiiii

Šárka – ročník 1947

(středoškolské, důchodkyně, žije s partnerem, má 3 děti)

S přibývajícím věkem má člověk tendenci si svoje mládí idealizovat. Určitě se tomu nevyhnu ani já. Prožila jsem opravdu krásné dětství a mládí, ale nebylo to proto, že bych byla zahrnuta množstvím vnějších potřeb a věcí, ale proto, že jsem měla úžasné rodiče. Vyrůstala jsem jako nejmladší, chtěné dítě z 8 sourozenců. Tatínek byl učitel, vedl nás přísně, ale spravedlivě. Učil nás pracovitosti, čestnosti a víře. Maminka byla zázemím lásky, skromnosti, tichosti, věrnosti a jistoty, že když přijala z Božích rukou své děti, že Pán Bůh se o nás postará. V modlitbách předkládala naše potřeby Pánu Bohu a my jsme nikdy nezažili hlad ani nedostatek.

Z příkladu rodičů jsme si brali vzor. I když tatínek kvůli náboženství ztratil místo učitele, musel do výroby. Neslyšeli jsme ho, si stěžovat. Kristus vám za škody stojí, 100x víc slibují. Denně jsme si zpívali, měli jsme rodinný kvartet, tatínek nám vyprávěl pohádky i biblické příběhy. Maminka zpívala a přešívala z jednoho na druhého. Já jsem první svou vlastní tesilovou sukni měla až na zdravotní škole.

I když jsme všichni vystudovali střední školy a jistě bychom zvládli i vysokoškolské vzdělání – na další školné už nebyly peníze. Do zahraničí se nejezdilo, na výlety jsme chodili jen v okolí. Hodně jsme odpoledne chodili pracovat na pole v JZD, abychom si přivydělali a pomohli tak rodičům. Nikdo si nestěžoval, bylo to tak – nutné.

Co máme nyní – svobodu cestovat a to využíváme. Každé tři roky se nám podaří si našetřit na cestu do ciziny za poznáváním. Už jsme oba s manželem v důchodu, a pokud jsme dva, tak lze v klidu a pohodě žít. Horší to mají ti, kteří zůstanou sami a musí si platit bydlení, inkasa a živobytí – není to lehké.

Protože jsme byli vedeni ke skromnosti již od mládí, tak nemáme dluhy a uvědomujeme si, že patříme k těm, kteří si nemusí stěžovat. Horší to mají mladé rodiny. Chtějí mít všechno a hned. Nakupují na půjčky a hypotéky a žijí na hraně rizika. Pokud se jim daří, mají oba zaměstnání a jsou zdraví, je vše v pořádku. Horší je to, když se něco nenadálého stane. Tak se velice těžko „krotí dluhy“.

Stabilita rodin je také narušena. Naši mladí nejsou vychovávaní k tomu, že zodpovědnost je i něco vydržet. Ze vztahu se jednoduše neutíká, Albert Einstein napsal: „Jen život, který žijeme pro ostatní, stojí za to.“ Prála bych dětem, aby je obklopovala láska. Aby rodiče, kteří je vychovávají, byli ti vlastní, kteří doma vždy budou, kdy je budou potřebovat. Množstvím dárků, vztah se nenahradí.

Politiků jsme si za komunismu nevážili. Moc se o tom nemluvalo, ale každý to věděl. Výhody měli jen jejich děti. My jsme vše museli nahradit pílí. Slibovali jsme si, že po „listopadu“ se vše změní. Proto nás mrzí rozčarování z vlády a korupčních afér, které teď prožíváme. Není dobré školství ani spravedlivé soudnictví.

Nevíme, jak to půjde dál. Najdou se zapálení, moudří, mladí lidé, kterým nepůjde jen o vlastní rychlý zisk, a budou se snažit napravit chyby? Co ještě můžeme udělat my! Svým dětem a vnukům vštěpujeme pravidla, která nám předali naši rodiče, že pravda a láska zvítězí nad lží a nenávistí. Jak je důležité odpouštět a začínat znova. Jak je důležité postavit se proti zlu. Jak je důležité modlit se za svoje blízké, za moudrost pro v moci postavené, za svůj národ.

Prožila jsem krásný život v dětství, manželství, práci, službě, s dětmi i vnuky. Prála bych všem, aby když se ohlédnou, mohli děkovat.

Skončím citátem J. A. Komenského. „Nikdo se nerodí pro sebe: všichni se rodí pro lidskou společnost. Kdo jí podle svých sil nepomáhá, není hoden toho, aby mu jiní pomáhali.“

Štěpánka – ročník 1948

(středoškolské, důchodkyně, žije s partnerem, má 2 děti)

Sedmnáct let mně bylo v roce 1965. Studovala jsem spojařskou střední školu s maturitou v Brně. Doma, v okresním městě, jsme bydleli v rodinném domku s hodnými rodiči a dvěma mladšími sestrami. Maminka pracovala jako manipulantka drátového rozhlasu, tatínek byl vrchním pokladníkem na hlavní poště. Rodina se třemi dětmi od 9 do 17 let to neměla snadné, ale maminka byla výborná hospodyně a tatínek by pro své tři ratolesti a jejich pohodu udělal všechno. Od mala svým potomkům věnoval většinu svého volného času, s upřímnou radostí a láskou je učil milovat přírodu, kam je též – do polí i lesů – vodil. Také jim radil a pomáhal při zpracování domácích úkolů do školy. Původním povoláním měl být učitel, což při naší výchově dost důsledně využíval. Oba rodiče mnohokrát navštěvovali ze zdravotních důvodů lázně. Maminka snad každé dva roky jezdila do Karlových Varů, tatínek byl několikrát v lázních se srdíčkem. To by dnes asi nemohli. Pro mě bylo toto období „malin nezrálých“, prvním delším pobytem mimo domov na učilišti spojů v moravské metropoli. Byla to doba bezstarostného života v kolektivu různých temperamentních dívek, nových kamarádství a společného snění o očekávání budoucího času. Byla to pomalu poslední část pěkného dětského věku. Kromě učení tu byly taneční a první vážnější kontakty s mladými muži. Vývoj politické situace šel dost mimo náš zájem. Víím, že nedlouho předtím byl Sovětský Svaz a Amerika na pokraji války a že na štěstí Nikita Chruščov stáhl jaderné rakety z Kuby zpět do Evropy. Situace u nás začínala zavánět tzv. „Pražským jarem“. Chystalo se zrušení cenzury tisku a nastolení politiky s lidskou tváří. Rodilo se hodně dětí, cvičili se spartakiády, vznikaly skvělé písničky hlavně kolem Jiříka Suchého, začínali se prosazovat Karel Gott a Waldemar Matuška, Eva Pilarová, Marta Kubišová, Helena Vondráčková a Václav Neckář. Velké úspěchy sklízeli Iveta Simonová a Milan Chladil. Vznikaly orchestry Karla Vlachy, Gustava Broma, Karla Krougartnera, oblíbený byl zpěvák Josef Zima. Věrka Čáslavská tehdy vyhrála všechny disciplíny na mistrovství Evropy ve sportovní gymnastice, v roce 1964 vyhrál Jan Smolík slavný „Závod míru“ v cyklistice. V ovzduší se začala zcela objevovat naděje na lepší časy, které však nakonec nebyly naplněny kvůli zásahům ze zahraničí. Mladí lidé měli všude možnost týdně navštěvovat tzv. „Čaje o páte“. Masově se začaly do domácností pořizovat černobílé televize. Hodně se stavělo bytů i rodinných domků, mnohdy svépomocí. K dispozici byly na tyto účely s mimo řádně výhodnými úroky. Na rekreace, kromě domácích tuzemských se jezdilo do SSSR, Rumunska, Bulharska, Maďarska a NDR.

Od roku 1989 uplynulo více než 22 let. V tom roce nebyl stát nijak zadlužen. Naopak mnohé státy dlužily nám. Nyní máme přes 9% nezaměstnaných, řady bezdomovců. Zmizely podniky, které dříve patřily k oporám našeho hospodářství. Například OP, Agrostroj, Vitona, Milo, cukrovary, Svit-Baťa Zlín, nepěstuje se téměř cukrová řepa, vepří i hovězí dobytek. Zmizela rovněž zaoceánská plavba a zlatý poklad. Byty se téměř nestaví. Každý rok se dle příslušných agentur posouváme k nejvíce korupčním zemím. Máme miliardáře, lidi bohaté a také chudé. Střední vrstvy začínají mizet. Každodenním heslem jsou peníze a zase jen peníze, někde jsou a přitom tam, kde mají být, nejsou.

Máme zatím na dobré úrovni zdravotnictví, zlepšilo se životní prostředí, vyrostlo mnoho supermarketů a hypermarketů, lékáren, čerpacích stanic. Ulice jsou přečpané auty, barevné televizory různých velikostí nás těší reklamami, podivnými seriály i filmy a nezábavnými diskotékami, české písničky nahradily většinou anglické. Téměř 70% zaměstnanců má výrazně menší než průměrný plat. Asi jsme si všichni většinou představovali, že to bude vypadat u nás trochu jinak. Také jsme o tom byli od politiků přesvědčováni, jací budeme tygři. Je dost smutné, že ti, co nám toho tolik slibovali, jsou již víc než těch 20 let stále u vesla v hojném počtu a ordinují, tu tupě škrtaří, posílají lidem složenky, aby spláceli to, co ordináři napáchali. Populační vývoj je úměrný tomu, jak jsou očesávány dávky při narození a rodičovství. Více lidí umírá, než se rodí. Je celá řada problémů, které nejsou řešeny vůbec nebo jen velmi líně. Vývoj řemesel i techniky jde kupředu mnohdy až neuvěřitelným tempem, ale pro realizaci a výrobu není dostatek odborníků, jelikož pro tyto účely nejsou k dispozici učiliště, učňovské školy, kde by se kvalitně vyučenci a vzdělanci k realizaci a využití moderních technologií vyskytovali. Zaměstnavatelé mají problémy sehnat erudované odborníky, protože mezi nezvěstnými zpravidla nejsou. Máme oproti době našich sedmnáctin skvělé barevné televizory a videa, ale nepříliš kvalitní programy. Máme počítače, internety, fotoaparáty, notebooky, mobily,

různé druhy a značky aut, další moderní obdivuhodné pomůcky. Máme menšinu lidí spokojených a většinu méně spokojených až znechucených. Máme také zákoník práce, který dovoluje zaměstnance vykořisťovat. Jak jinak si vysvětlit určení 150 hodin přesčasů jako součást podprůměrného platu? Právě stížnost na tuto zhůvěřivost naše arogantní vláda 7. března znovu zamítla.

Spokojený dnes může být ten, kdo slušně vydělává, nemusí mít obavu, že bude propuštěn ze zaměstnání, má své vlastní bydlení a je zdravý. K tomuto účelu by mělo sloužit zřízení státu a jeho orgánů. Měl by to být cíl vlády i parlamentu a senátu. Situace je k této záležitosti u nás dost tristní. Zlepšení se zdá být dost v nedohlednu. Mladí lidé dobře jazykově vybavení mají v dnešní době možnost pracovat, případně se přestěhovat nebo provdat či přiznít do jiné země, kde se mohou, při pracovní pilnosti, mít dobře. U nás to zdaleka, pro všechny při startu do života bez potřebné známosti, není tak samozřejmé.

Tamara – ročník 1948

(středoškolské vzdělání, důchodkyně, žije sama, má 2 děti)

Otázka na rozdíl společnosti v době mých studií to jsou léta 1960–1970 je zdá se velmi jednoduchá. Nebyla demokracie, ale doba normalizace, dá se říct doba těžká. Spousta věcí se nesměla, bylo málo zboží a o cestě na západ se mohlo jen snít. To se týká nejen jedné stránky věci, dá se říct té fyzické. Jiné to bylo po stránce citové a psychologické, ale také morální. Zde se tato doba, nedá vůbec srovnat s tou minulou. Všechny aspekty jsou velmi různé a věci, které nám byly rodiči „vtloukány do hlavy“ jsou téměř pryč, řekla bych, že se přímo vytratily: Slušnost, morálka, úcta, kolegiálnost, soudržnost a radost ze života; o to více se rozmohly spíše záporné stránky. Zdá se, že morálka asi dnes již neexistuje a omluva je, že se dozvíme, že se určité špatné věci, sice byly nemorální, ale staly – konec.

Slušnost a úcta k životu a starším lidem se vytrousila úplně. Ale není to jen o dětech a mládeži. Ti byli a jsou stále stejní. Jsou ale velmi ovlivněni, jak se říká „dobou“.

Stále ze všech stran slyší, že staří lidé, důchodci a invalidé jen ubírají z „koláče“ těch mladých. Ale nikdo jim neřekne, že tihle lidé nyní již téměř důchodci museli, zdůrazňuji, museli 40 roků i více pilně pracovat. V té době nešlo jít pro podporu, lidé, kteří nepracovali, byli stíháni za příživnictví (to se týkalo samozřejmě i cikánů). Všichni tito pracující platili vysoké daně (soc. poj. + zdravotní).

Dnes se však dovídají, že právě mladí oni, ti mladí, musí na staré vydělávat. Je to svým způsobem tzv. „vymývání mozků“.

Doba se samozřejmě mění a měnila se také vývojem společnosti a civilizací, tj. počítače a další dokonalá technika, mobily, volnost, svoboda. Upřímně si myslím, že příliš demokracie, to je svobody a volnosti společnosti také neprospívá. Společnost se kastuje (celosvětově), přibývá závisti, zloby a šikany (v zaměstnání i ve školách). V tomto je největší problém. Já chybu vidím v rodinné výchově, ale i ve výchově a přístupu škol. Učitelé ztrácí respekt, rodiče dopřávají dětem příliš volnosti a svobody.

Nějak se zapomíná, že vše, co se týká volnosti a výchovy musí mít určité meze, které by neměly být překračovány. A co já postrádám ve společnosti, ve které žiji – alespoň trochu pokory a to od našich politiků až po cikány.

Vilma – ročník 1950

(středoškolské vzdělání, pracující důchodkyně, žije s partnerem, má 3 děti)

V době, kdy mi bylo 17 let, jsem žila na vesnici. Všichni jsme se znali, zdravili se, prohodili pár slov, svěřovali jsme si starosti i radosti. V ulici, ve které jsem bydlela, bylo hodně mých vrstevníků. Hráli jsme vybíjenou, chodili společně do KINA; na zábavy i do divadla. ZD (kde pracovali rodiče, pořádalo zájezdy 1x za měsíc. Jezdila jsem s nimi na výstavy, do ZOO, hradů a zámků. Měli jsme malé hospodářství. Musela jsem pomáhat, jak v domácnosti, tak i na poli a kolem drůbeže. Chodila jsem do školy. Nevěděla jsem, co je to nuda. Všechno mě bavilo a vůbec mi nevadily povinnosti, které jsem brala jako samozřejmost. Televize mě vůbec nelákala. Ráda jsem pletla. Hodně byla venku a vozila synovce. Pomáhala i s opravou domu a uklízela po řemeslnících. Na všechno jsem měla spoustu času a je s podivem, všechno jsem stihla celkem dobře. Život jsem brala tak, jak plynul a vůbec mi nepřípadalo, že je toho na mě nějak moc. V zimě jsem jezdila lyžovat ke známým na hory. Trávila jsem u nich i letní prázdniny. Hlídala jsem jim syna, se kterým

jsme hodně času běhali po lese. Sbírali jsme houby, maliny, jahody, borůvky a nebo jen tak běhali.

Na tuhle dobu vzpomínám velice ráda. Byla to kouzelná doba (z dnešního pohledu) a já se cítila úplně skvěle. S rodiči jsme na dovolenou nikde nebyli. Jen ty jednodenní zájezdy, a vždycky jel jenom jeden. Druhý obstarával hospodářství. V naší ulici moc aut nejezdilo. Auto měl jen jeden soused. Kolem jezdily traktory a koně, kterým jsme lehkou uvolnili silnici, když jsme hráli vybičenou. Moji dva bratři už byli ženatí a bydleli jinde.

Doma mě učili: nelži, poslouchej starší, vždy pozdrav, pomáhej druhým, chovej se slušně, neodmlouvej, nepovyšuj se a ani se neponižuj. Měli jsme se nějak samozřejmě rádi a patřili jsme k sobě. Byli jsme přirození a rádi spolu. Nikdy jsem si nedovolila kritizovat, co a jak rodiče dělají, nebo říkají. Brala jsem všechno, že je to tak správné. Měli přirozenou autoritu.

Obchodů nebylo moc: jeden s potravinami, oblečením, obuví, zeleninou. Zboží bylo málo. Stačilo to.

Dnes bydlím ve městě. Se sousedy se skoro neznám. Málokdy někoho potkám, a když náhodou, tak se jen pozdravíme. Před domem je parkoviště, takže každou chvíli přijede nebo odjede auto. Moje tři děti si vůbec před domem nemohly hrát. Kino nám zrušili, (úřad) je z něj prodejna. Do divadla bych mohla jezdit do krajského města. Je to ale složité s dopravou domů. O víkendu zrušili večerní autobus. Mám zahrádku, která mě pořád baví, a když je pěkné počasí, tak tam vydržím celý den. Dnes sedím u televize asi tak dvě hodiny denně. U počítače jsem přes týden čtyři hodiny denně (v práci). Bolí mě z něho oči. Hodně kolem sebe slyším od druhých nemám čas. Já osobně stihnu denní povinnosti (nákup, úklid) a kromě zahrádky už nic moc dalšího nedělám. 1x týdně jezdím do Olomouce na U3V. Nepletu, protože jsou plné obchody. Sednu si, čtu (ale nejraději za denního světla). Na hory už nejezdím. Ráda chodím, jezdím na kole. 2 roky jsem navštěvovala U3V FTK a tam jsem se naučila různé cviky. Ráno než vstanu a večer když jdu spát, tak se věnuji relaxaci. Na dovolenou do zahraničí nejezdím. Naposledy jsem byla, když mi bylo padesát. Do zahraničí mě to neláká. Je sice demokracie, ale zároveň existenční nejistota. Zažila jsem na vlastní kůži nezaměstnanost. (Tři roky jsem byla na úřadu práce).

Mám 1 vnuka. Je mu 6 let. Nejraději ze všeho sedí u počítače. Obyčejné věci dnešní mládež vůbec nezajímají. Já jako rodič jsem kritizována. Můžu tak akorát pomáhat, aby „oni“ stihli všechno, co se jim líbí. Poslechnout, nebo posedět a popovídat si, na to nemají čas. Sedět u televize, počítače a číst noviny, to je zajímavé. Jít na procházku, na to nejsou zvyklí.

Jsem ráda, že jsem prožila mládí, tak jak jsem mohla. Byla sociální jistota. Sice se nemohlo cestovat do zahraničí, ale i u nás je hodně krásných míst. Dnes jsou všichni hodně uzavření, uspěchaní, nervózní, rodiny se rozpadají. Mají a uznávají úplně jiné hodnoty. Jsou velké rozdíly mezi lidmi. (Mně se to vůbec nelíbí.) Neplatí pravidla, jak já jsem byla zvyklá, když mi bylo 17. Dočkám se ještě změny k lepšímu? Kdo ví.

Obchody jsou plné zboží, ale většinou se jenom dívám. Kupuji jen to, co potřebuji, na co mám prostředky. Supermarkety vyrostly jak houby po dešti. Dvě továrny v mém bydlišti zrušili. Dnes podnikatelé prosperují s výrobou, která byla ztrátová. ATD...

Vlasta – ročník 1950

(středoškolské vzdělání, důchodkyně, žije sama, má 2 děti)

V čem se lišila společnost v době, kdy mně bylo 17 let (rok 1967), od té dnešní?

1. Materiální zabezpečení obyvatel

I v sociálně silnějších rodinách se šetřilo a děti byly vedeny ke skromnosti, takže v kolektivu studentů střední školy nebylo tak zřejmé z jak materiálně zabezpečené rodiny kdo pochází. Předměty, které si domácnosti pořizovaly, měly dosti vysokou životnost, nebylo rozšířené dnes tak často viděné plýtvání. Délka užívání vybavení domácnosti se v současnosti podstatně zkrátila a s ní ale narostla ekologická stopa, kterou dnešní generace za sebou zanechává. Určitě nevládl nešvar zahlcovat se předměty, nadměrná konzumace potravin a nadměrné hromadění předmětů krátkodobé spotřeby v takové míře, jak to vidíme v současnosti.

2. Množství informací

Informace se k občanovi dostávaly z oficiálních médií – rozhlasu, televize, patřičně přizpůsobené potřebám doby, z četby a studia. Západní odborná literatura byla

nedostupná. Pouze poměrně malá část obyvatel byla schopná číst a komunikovat v cizím (ne ruském) jazyce, poslouchat pro větší přehled stanice Hlas Ameriky a Svobodnou Evropu, nemluvě o omezených možnostech cestování. Tento stav si dnešní generace mladých lidí používajících nové informační kanály (internet jako zdroj možností porovnávat navzájem nejrůznější přijaté informace a formulovat nezávislé vlastní názory) dovede jen stěží představit. Tady spatřuji asi největší rozdíly mezi dobou mého mládí a dneškem. Budoucnost a život neobvykle ovlivňují média. Hlavně děti jsou zahlcovány informacemi a reklamou, které ještě nedokáží zpracovat, rodiče nad tím, jak jejich děti tráví čas a co na jejich ještě křehkou psychiku působí, ztrácejí přehled.

3. Přístup k zaměstnání

Existují i rozdíly k přístupu k zaměstnání. Za mého mládí platilo, že tvrdá práce se vyplatí, dobrý prospěch ve škole znamenal i dobré zaměstnání (pokud nebyly v rodině silné veřejně deklarované rozpory s režimem). Mám pocit, že toto tvrzení dnes už neplatí. Většina lidí viděla v práci svůj smysl života, ale zdá se mi, že neexistoval workoholismus, ani pracovní šikana. Problémem byl výběr „kádřů“ na základě stranických legitimizací, ale také dnes existují některé nečisté praktiky při pracovním postupu na vyšší pozice. Neexistovala nezaměstnanost, práce byla základní lidskou povinností, kdo nepracoval, byl trestán za příživnictví.

4. Uctívání tradic rodiny, země, společnosti

Tady jsem trošku na pochybách. Nedovedu klasifikovat rozdíly. Ale přesto je cítím. Bylo by to asi na delší zamyšlení.

5. Kultura

V době mého dospívání existovala jedna oficiální kultura, i když šedesátá léta byla, co se kultury týče, hodně uvolněná. Začaly se dovážet zahraniční filmy, přes které jsme měli možnost seznámit se např. s hnutím Hippies, na rozhlasových vlnách stanice Luxemburg se daly poslouchat Beatles, Elvis Presley a další. Na čajích, oblíbené nedělní podvečerní zábavě náctiletých se hrál pop i rock, někdy interpretovaný i v angličtině. Ale to je asi tak vše. Existovala cenzura, vše, co se odlišovalo trochu více a bylo pro mocipány nepochopitelné, bylo zakázáno a zrušeno. Na středních školách se řešilo nevhodné oblečení studentů, dlouhé vlasy, náboženská otázka apod. Dnes existuje naprostá otevřenost vůči cizím kulturám, svoboda náboženství, žijí u nás oficiální příznivci buddhismu, vznikla nová okrajová náboženství. Objevili se sprejeři a spousta nových alternativních směrů v každém oboru kultury.

6. Rozvoj společnosti

Společnost byla přísně sešněrována a existovala „vedoucí úloha KSČ“. Jakékoliv svobodné aktivity byly potlačovány. Nebylo tolik násilí na stadionech, neexistovali bezdomovci, squateři, extremismus, xenofobie a mám pocit, že bylo i méně rasismu. Existoval ale trvalý strach z války, podněcovaný neustálými výpady proti západnímu světu. Období studené války bylo pro obyvatelstvo docela nepříjemné.

7. Globalizace

Za mého mládí bylo veškeré zboží na trhu domácího původu, zahraniční zboží bylo k dostání jen v Tuzexu na zvláštní poukázky – bony. Také konzumované ovoce a zelenina byla vypěstovaná na našem území. V období blížících se vánočních svátků se objevovaly v obchodech citrusové plody, kokosové ořechy, banány, na které byly většinou velké fronty. Dnes v období globalizace se převládá potraviny i jiné zboží včetně květin přes celou zeměkouli, ztrácí se hrdost na vlastní výrobky a likviduje se životní prostředí. Vše podléhá vlivu nadnárodních společností.

V zadání nebylo určeno, na které odlišnosti minulé společnosti se v úvaze zaměřit, proto jsem to pojala tímto způsobem. Odlišností je nepřeberné množství, celý životní styl a hodnoty jsou odlišné. V tomto rozsahu nelze vše pojmut.

Zdeňka – ročník 1951

(středoškolské vzdělání, důchodkyně, žije sama, má 2 děti)

Co bylo jinak, když mi bylo 17 roků? Dnes mám pocit, že všechno. 17 roků mi bylo v roce 1968, který si myslím ovlivnil každého z nás.

Původním povoláním jsem dámská krejčová, byla jsem 21. srpna 1968 na tzv. praxi v OP Prostějov a v té době najížděly tanky na město. My se na to dívali za dramatických projevů z rozhlasu. Následující roky a desetiletí ubíhaly a za železnou

oponou, kde jsme příliš o „jiném světě“ nevěděli, celkem poklidu. Tady nebyl nějaký viditelný odboj, lidi se báli.

Ty fronty na všechno, to bylo opravdu hrozné, zvláště když člověk chtěl koupit pomeranče nebo banány dětem. K dostání samozřejmě jen v zimě a fronty před obchody dlouhé za každého počasí. Do zahraničí jsme se nedostali, nebylo možné srovnávat. O to větší šok to byl, když se po roce 1989 otevřely hranice. Člověku to otevřelo oči.

Byla větší úcta a slušnost mezi lidmi. Nebyl tak preferován kult mládí, ale využívala se zkušenost starších. Přesto já sama jsem vždy měla štěstí na mladé lidi. Svůj život mohu charakterizovat vcelku jako spokojený. Snažím se mít pozitivní myšlení.

V naší rodině mnoho peněz nebylo, na dovolené k moři jsme s dětmi nejezdili. Ale i zájezdy krátkodobé do zahraničí ukázaly, že je tam jiný svět. Pamatuji, jak jsem byla fascinovaná pořádkem v ulicích v Německu, Rakousku, no Itálie byla horší. Ale pořád lepší než tady u nás teď.

Obchody se plnily dříve nevidaným zbožím, najednou bylo všeho dost, žádné fronty. A roky ubíhaly. Ale ten náš kapitalismus je nějaký zdivočelý. Vlastně zlikvidoval náš průmysl, obuvnický, oděvní, potravinářský... Ted' vlastně v poslední době začíná vycházet najevo čím nás markety krmí. A také nastala bohužel doba, kdy člověk ač pracuje, nemůže si dovolit koupit to, co by potřeboval. Ale ani tohle mi na dnešní době nepřípadně nejhorší. Jsou to vztahy mezi lidmi, neúcta k člověku, hlavně stáří.

Kriminalita mi připadá nezvládnutelná. Výchova dětí je bohužel také mnohdy špatná, matky se chovají k malým dětem více než hrubě. Dříve neexistovalo, aby rodič brojil proti učiteli. Je to opravdu smutné a myslím, že bude hůře. Hranici trestní odpovědnosti bych snížila, náš velkorysý vztah k cikánům je nutné regulovat. Jak je možné, že v době povinné školní docházky tady máme mladé cikány ngramotné? Vidím, že cikánské rodiny s dětmi si mohou finančně dovolit více než naši mladí, kteří pracují.

Bohužel, když člověk sleduje naše politiky, není možné čekat vývoj k lepšímu. V tyto dny akce „Bárta“, to už není ani k pláči ani k smíchu. Snažím se najít pozitivní věci, určité jsou, ale nějak zanikají v tom, v čem žijeme. Nejhorší je nezaměstnanost, tragédie mladých rodin zatížených hypotékou, když přijdou o práci a tak o příjem.

Je v dnešní době hodně špatného, ale v žádném případě bych nechtěla, aby se vrátil čas před rok 1989.

Zuzana – ročník 1952

(vysokoškolské vzdělání, důchodkyně, žije s partnerem, má 3 děti)

V době, kdy mi bylo 17 let, se psal rok 1969. Jak je všeobecně známo, bylo to rok po vstupu spojeneckých vojsk na naše území, kdy byla celá naše společnost očišćena a ztratila veškeré naděje na svobodný rozvoj a demokracii, která se před rokem 1968 tak slibně rýsovala. Doma jsme slýchávali zcela jiné názory než ve škole a ve společnosti. Museli jsme být opatrní, před kým smíme otevřeně mluvit. Začala jsem studovat střední školu a účastnila se také tam politických prověrek, které pro mne nedopadly moc slavně, ale naštěstí neměly žádné následky. Špatné bylo zásobování v obchodech, stále jsme něco „sháněli, ne kupovali, a když už jsem si koupila něco pěkného na sebe, určité to nosilo stejně několik mých kamarádek – byla velká uniformita. Stály se na všechno fronty, bez známosti člověk nesehnal nic – ani knihy. Bohužel mám dojem, že známosti – klientelismus a korupce jsou v dnešní společnosti dosud hluboko zakořeněné a že největším problémem této doby je špatná morálka. Nemyslím si, že by se to mohlo vyřešit prostřednictvím výchovy ve školách – učitelé stejně nemají téměř žádné kompetence, ale především v rodinách. Dnešní mladí rodiče musejí své děti, chtějí-li si udržet práci, dávat do školek či na hlídání většinu dne, chybí vzájemné kontakty, komunikace, bohužel i styk se starší generací (bydlí většinou odděleně), mají sice svobodu a demokracii, ale mají ji někdy až příliš a neví si s ní rady. S lítostí sleduji, jak mladí vyhledávají kontakty místo mezi lidmi sobě rovnými často na internetových sociálních sítích nebo v různých pochybných partách. Mají mnohem širší možnosti – cestování, studium v zahraničí, přístup k informacím, ale žijí v mnohem odcizenějším světě, kde převažuje honba za penězi. Bohužel také nemají mnoho pozitivních vzorů – nemůžeme se tedy divit, jací někteří mladí lidé jsou, na vině jsou jejich rodiče a vliv dalších okolností (reklamy, špatné vzory, politika...).

Čím se tedy liší dnešní společnost od té v roce 1969? Každá má své klady a zápory, je jen škoda, že se lidé z těch minulých historických chyb nikdy nedokážou poučit, protože to by na světě bylo jistě mnohem líp.